

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ДЕРІЙ В. А.

ОБЛІКОВІ НАУКОВІ ШКОЛИ

Навчальний посібник

Тернопіль

ЗУНУ-2021

Дерій В. А. Облікові наукові школи: навч. посіб. Тернопіль: ЗУНУ, 2021. 123 с.

*Рекомендовано до друку Вченою Радою
Західноукраїнського національного університету.
Протокол № 8 від 28 квітня 2021 року.*

Автор:

Дерій Василь Антонович,

професор, доктор економічних наук, професор кафедри обліку і оподаткування, Західноукраїнський національний університет

Рецензенти:

Гуцаленко Любов Василівна,

доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку оподаткування, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

Лоханова Наталія Олексіївна,

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту, Одеський національний економічний університет

Пилипенко Любомир Миколайович,

доктор економічних наук, доцент, професор кафедри обліку та аналізу, директор Інституту адміністрування та післядипломної освіти, Національний університет «Львівська політехніка»

Вступ

Метою дисципліни «Облікові наукові школи» є вивчення суті та характеристики терміну «облікова наукова школа»; функцій і ознак такої школи; визначення напрямків формування й оцінки ефективності роботи облікової наукової школи; встановлення часу виникнення та історичних етапів розвитку облікових наукових шкіл; здійснити аналіз розвитку західноєвропейських облікових наукових шкіл і інших світових шкіл (італійські, французькі, амстердамські, німецькі, англо-американські, російські, білоруські, інші облікові наукові школи СНД і Прибалтики); виявити основні етапи розвитку науки про бухгалтерський облік в Україні, формування і розвиток київської, тернопільської, житомирської, харківської, львівської, одеської, січеславської (дніпропетровської) облікових наукових шкіл, а також оцінити стан та перспективи розвитку інших українських облікових наукових шкіл.

Засвоєння цього курсу повинне виробити у слухачів навички практичного використання прийомів і методик ведення досліджень стану та динаміки розвитку облікових наукових шкіл у світі й Україні, що сприятиме формуванню висококваліфікованих фахівців у галузі економіки.

Найменування та опис компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни «Облікові наукові школи» :

- базові уявлення про зміст, мету і завдання облікових наукових шкіл у світі й Україні;
- вміння аналізувати інформацію про українські, західноєвропейські облікові наукові школи і інші світові школи (італійські, французькі, амстердамські, німецькі, англо-американські, російські, білоруські, інші облікові наукові школи СНД і Прибалтики);
- здатність і готовність організувати поглиблене дослідження проблем та перспектив розвитку облікових наукових шкіл;

- здатність застосовувати методикау аналізу та прийоми синтезу з метою оцінки ефективності діяльності облікових наукових шкіл.

Результатом вивчення дисципліни «Облікові наукові школи» повинно бути досягнення слухачами такого теоретичного рівня знань і практичних навичок, який дасть змогу їм професійно здійснювати наукові дослідження історії розвитку, традицій, напрямків наукових досліджень і досягнень облікових наукових шкіл, біографій науковців та практиків з обліку й оподаткування діяльності суб'єктів підприємницької діяльності й оцінити стан і перспективи розвитку світових та українських національних облікових шкіл, що може вплинути на позитивний результат наукової діяльності аспірантів при написанні ними дисертацій.

Тема 1. Суть, класифікація та загальна характеристика розвитку облікових шкіл.

План.

- 1.1. Суть і характеристика терміну «облікова наукова школа».
- 1.2. Функції та ознаки облікової наукової школи.
- 1.3. Напрямки формування і оцінка ефективності роботи облікової наукової школи.
- 1.4. Виникнення та історичні етапи розвитку облікових наукових шкіл.

1.1. Суть і характеристика терміну «облікова наукова школа».

Облікова наукова школа – це об’єднання науковців кількох поколінь з метою здійснення досліджень за однією із наукових спеціальностей під керівництвом відомого в Україні та за кордоном доктора наук, професора (в окремих випадках кандидата наук, професора або доцента).

Облікова наукова школа може бути створена на базі однієї або декількох кафедр (відділів) певного вищого навчального чи науково-дослідного закладу. Обліковою науковою школою можна називати також і облікову наукову школу міста, де таких закладів може бути два-три та більше. В ролі облікової наукової школи об’єднання науковців області, частини (схід, захід, північ, південь, центр України) держави або її усієї. Тоді, коли виникає певна назва облікової наукової школи.

Наприклад:

- облікова наукова школа професора ...; або
- облікова наукова школа кафедри ...; або
- облікова наукова школа вищого навчального закладу ...;
- облікова наукова школа міста ...;
- облікова наукова школа відповідного регіону; або

– ... (за назвою країни - українська, італійська, німецька, японська і т. д. чи групи країн (англо-американська, країн Європейського Союзу) облікова наукова школа) тощо.

Звідси, дуже важливо правильно обґрунтувати назву облікової наукової школи, щоб не було потім двоякого трактування її місії, мети, завдань, меж, авторитету, відповідальності тощо.

Облікові наукові школи можна класифікувати за такими ознаками:

- 1) за чисельністю (мало-; середньо- та багаточисельні);
- 2) за ознакою належності до країни (власні; зарубіжні);
- 3) за тривалістю існування (старі (давні); недавні; новоутворені);
- 4) за продуктивністю (продуктивні; непродуктивні);
- 5) за рівнем визнання (міжнародні; міжнаціональні; національні; регіональні);
- б) за формальною ознакою (формальні; неформальні).

Облікові наукові школи можуть мати свій Статут і Положення про організацію діяльності і взаємостосунків між членами облікової наукової школи; Концепцію розвитку на перспективу (5-10 років); стратегічні та поточні плани роботи; плани видання наукових праць на календарний рік; договори про співпрацю з іншими обліковими науковими школами; історію створення та розвитку облікової наукової школи; інформацію про її найвагоміші здобутки і лідерів; герб; веб-сторінку і т. д.

Періодично між керівником та членами облікової наукової школи можуть виникати певні конфлікти. Конфлікти можуть також виникати між обліковими науковими школами і їх керівниками, членами. Такі конфлікти бажано передбачити у відповідних документах облікової наукової школи та виписати стандартні процедури виходу з них.

Внаслідок конфліктів може змінитись лідер облікової наукової школи, частина її членів покинути школу або створити свою, а також ця школа може об'єднатись з іншою обліковою науковою школою чи перестати функціонувати.

1.2. Функції та ознаки облікової наукової школи.

Основними функціями облікової наукової школи вважаємо:

1) творчо-синергетичну – ця функція передбачає, що в добровільному і творчому середовищі науковці злагоженіше працюють і досягають вищих результатів, ніж окремо від облікової наукової школи;

2) науково-дослідницьку – ця функція означає, що облікова наукова школа повинна активно підтримувати і розвивати науково-дослідницьку роботу свого керівника та членів цієї школи;

3) науково-інформаційну – ця функція передбачає, що облікова наукова школа має сприяти системному нагромадженню, достатньому забезпеченню і раціональному використанню міжнародних та національних нормативно-правових актів, науково-дослідницької й іншої важливої інформації;

4) науково-видавничу – ця функція означає, що облікова наукова школа повинна займатись видавничою діяльністю монографій, наукового фахового журналу, збірника або збірників, матеріалів чи збірників статей, тез доповідей конференцій, круглих столів тощо;

5) виховну – ця функція передбачає, що облікова наукова школа формує і дотримується певних усталених звичаїв та традицій поведінки і виховує молоде покоління науковців у цьому напрямку;

6) комунікативну – ця функція означає, що облікова наукова школа розвиває і підтримує дружні зв'язки з іншими українськими та зарубіжними обліковими науковими школами щодо стажування науково-педагогічних кадрів, обміну новітньою інформацією і досвідом науково-дослідницької роботи, проведення спільних науково-практичних конференцій та інших наукових заходів.

Характерними ознаками наукової школи, за нашим переконанням, є:

– наукову школу очолює, переважно, доктор наук, професор, якого вважають безперечним лідером даної наукової спеціальності в регіоні, державі;

– в науковій школі є, як мінімум, один доктор наук, професор та десять і більше кандидатів наук, доцентів, в основному, учнів професора;

– науковій школі має власні наукові монографії, наукове фахове видання (затвержене МОН України), підручники, навчальні посібники з грифом відповідного вишу України тощо;

– у наукової школи є своя емблема, певні традиції та ритуали, яким як мінімум 10 років.

Професор Бутинець Ф. Ф., досліджуючи ознаки наукової школи та умови її формування, виокремив ще 4 блоки критеріїв визнання такої школи:

1) фундаментальний (наявність вченого-вчителя (лідера); присутність учнів; функціонування дослідницької установи (НДІ, ВНЗ); визначення наукового напрямку, який розвиває ця школа);

2) забезпечувальний (існування фахової інформації та постійне інформаційне поновлення; функціонування аспірантури і докторантури із безперервним контролем за ефективною їх роботою; наявність спеціалізованого періодичного видання, що регулярно висвітлює здобутки представників школи (визнане на рівні держави); здійснення систематичного видання монографій за результатами проведених досліджень);

3) розвиваючий (безпосередній контакт учителя та учнів, постійні обговорення актуальних проблем; організація і проведення конференцій; робота наукових семінарів; впровадження результатів досліджень у навчальний процес та практику; зв'язок наукової школи з професійними організаціями; міжнародні зв'язки, вивчення іноземних мов із фаховим спрямуванням; популяризація знань у суспільстві);

4) організаційний (внутрішня самодисципліна і порядок; традиції; спадкоємність) [с. 15, Бутинець Ф. Ф. Наукова школа: її ознаки та умови формування. *Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки*. 2011. № 4 (58). С. 8-15].

1.3. Напрямки формування і оцінка ефективності роботи облікової наукової школи.

Основними напрямками формування облікової наукової школи:

- 1) створити ядро облікової наукової школи, куди увійде майбутній керівник цієї школи та 2-3 провідних її фахівців;
- 2) розробити план заходів з формування облікової наукової школи із зазначенням назви заходу, термінів виконання, виконавців та помітки про виконання;
- 3) написати Концепцію розвитку облікової наукової школи, Положення про неї та Статут облікової наукової школи;
- 4) провести організаційне засідання облікової наукової школи і обрати її керівника та заступників. Водночас, зібрати письмові заяви на вступ до облікової наукової школи від професорсько-викладацького складу, фахівців-практиків, докторантів, аспірантів, студентів;
- 5) визначити напрямки роботи облікової наукової школи і відповідальних за них осіб;
- 6) налагодити планування роботи облікової наукової школи та передбачити терміни і форми контролю, звітності тощо.

Напрямки роботи облікової наукової школи можуть бути:

- науково-дослідницька;
- науково-організаційна;
- науково-інформаційна;
- науково-видавнича.

Кожен з цих напрямків роботи можна деталізувати на шляхи. Зокрема щодо деталізації науково-дослідницької роботи, то для облікової наукової школи можна встановити такі шляхи:

1. Проблеми теорії бухгалтерського обліку і звітності.
2. Фінансовий облік у підприємствах (організаціях, закладах).
3. Управлінський облік активів, зобов'язань та капіталу.

4. Міжнародні і національні стандарти (положення) бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

5. Оподаткування підприємств (організацій, закладів).

6. Контроль за видами економічної діяльності і перспективи його покращення.

7. Аудит, аудиторська діяльність в Україні, світі.

8. Проблеми і методи здійснення економічного аналізу в ринковій економіці.

9. Економічна експертиза та її вплив на підвищення ефективності роботи підприємств (організацій, закладів).

Оцінку ефективності роботи облікової наукової школи можна проводити за такими ключовими показниками:

– чисельність членів облікової наукової школи, в тому числі нових за звітний рік;

– кількість та обсяг наукових публікацій у виданнях, що входять до переліку провідних міжнародних наукометричних баз «Scopus» та «Web of science», а також в розрахунку на одного члена облікової наукової школи;

– кількість та обсяг наукових публікацій у виданнях, що входять до переліку інших міжнародних наукометричних баз, а також в розрахунку на одного члена облікової наукової школи;

– кількість та обсяг наукових публікацій у виданнях, що входять до переліку наукових видань України категорій «А» і «Б», а також в розрахунку на одного члена облікової наукової школи;

– кількість та обсяг наукових публікацій у інших національних та зарубіжних виданнях, а також в розрахунку на одного члена облікової наукової школи;

– кількість та обсяг тез доповідей на конференціях, а також в розрахунку на одного члена облікової наукової школи;

- кількість доповідей і виступів на конференціях, а також в розрахунку на одного члена облікової наукової школи;
- кількість захищених дисертацій членами облікової наукової школи;
- участь членів облікової наукової школи в офіційному опонуванні дисертацій і т. д.

Крім того, доцільно щорічно за такими ж показниками визначати ефективність роботи кожного члена облікової наукової школи та складати їх рейтинги із застосуванням відповідної бальної шкали.

1.4. Виникнення та історичні етапи розвитку облікових наукових шкіл.

Понад 500 років тому (10 листопада 1494 р.) надруковано працю видатного італійського математика і монаха Луки Пачолі (1445-1515 рр.) «Трактат про рахунки та записи», що входила до книги «Сума арифметики, геометрії, вчення про пропорції і відношення» і присвячувалась основам ведення подвійної бухгалтерії. Це була перша друкowana праця з якої починається літочислення бухгалтерського обліку як науки. Цей трактат складається з 36 розділів, де йдеться про інвентар; про три книги, що називаються Меморіалом, Журналом і Головною книгою; статті «Дати» і «Мати» Головної книги; як та чому ведуться рахунки публічними закладами; як треба відображати розрахунки, платежі, витрати, векселі; рахунок «Надходження і вибуття» в Головній книзі; як складаються рахунки, пов'язані з подорожами; перенесення рахунків Головної книги, коли вони заповнені, і куди перенести залишки, щоб в Головній книзі не могло бути злого наміру; як складається витяг з рахунка боржника за його вимогою; про спосіб та порядок виключення однієї чи декількох статей, які помилково записані не на своєму місці внаслідок недбалості; як потрібно складати баланс Головної книги тощо.

Нині 10 листопада вважається Міжнародним днем бухгалтера.

Облікові наукові школи у країнах Європи, Азії, Північної Америки та інших країнах світу виникли в кінці XIX століття, тобто майже через 400 років після опублікування знаменитого «Трактату про рахунки та записи».

Історичні етапи розвитку облікових наукових шкіл можна поділити таким чином:

Перший етап – створення передумов для заснування облікових наукових шкіл (з кінця XV ст. – до кінця XIX ст.). Протягом декількох століть нагромаджувались та поглиблювались знання з основ ведення бухгалтерського обліку. Це призвело до масового розповсюдження

облікових знань і виникнення професії бухгалтер, завдання якого постійно збільшувались та ускладнювались. Тому без допомоги науковців він уже не міг обійтись.

Другий етап – заснування перших національних облікових наукових шкіл у провідних країнах Європи, світу (з кінця XIX ст. – до середини XX ст.). Провідними науковими школами у цей період були італійська, французька, німецька, англо-американська, російська та інші (бельгійська, японська, нідерландська, австрійська, амстердамська).

Третій етап – становлення і розвиток національних облікових наукових шкіл у всіх країнах світу (з середини – до кінця XX ст.). Після другої світової війни роль бухгалтерського обліку та звітності зростає, тому облікова наука почала інтенсивно розвиватись, а при міністерствах фінансів держави створювали управління бухгалтерського обліку і звітності, методологічні ради з цих питань тощо. Провідні українські наукові облікові школи з'явилися у 1960–1980-тих роках з появою у вищих навчальних і науково-дослідних закладах України докторів економічних наук з бухгалтерського обліку, економічного аналізу та контролю.

Четвертий етап – посилення інтеграції між національними обліковими науковими школами щодо глобальних викликів і ризиків (з кінця XX ст. – донині). Інтеграція зусиль національних облікових наукових шкіл відбувається навколо поліпшення глобальної системи бухгалтерського обліку та звітності, що базується на міжнародних стандартах фінансової звітності, аудиту, розвитку новітніх цифрових технологій управління інформаційними потоками і т. д.

Тема 2. Західноєвропейські й інші світові облікові наукові школи *.

План.

- 2.1. Італійські облікові наукові школи.
- 2.2. Французькі облікові наукові школи.
- 2.3. Німецькі облікові наукові школи.
- 2.4. Англо-американські облікові наукові школи.
- 2.5. Російські облікові наукові школи.
- 2.6. Білоруські облікові наукові школи.
- 2.7. Інші облікові наукові школи СНД і Прибалтики.
- 2.8. Інші облікові наукові школи світу.

2.1. Італійські облікові наукові школи.

У XIX – на початку XX століття в європейській обліковій думці сформувався новий напрямок – італійська школа, де переважали юридичні аспекти в бухгалтерському обліку, хоча деякі автори надавали перевагу економічному напрямку.

Італійська класична школа бухгалтерського обліку вирізнялась від інших облікових шкіл своєю різноманітністю. До неї входили ломбардська, тосканська і венеціанська школи, де виникли такі вчення, як логісмографія Дж. Чербоні, теорія фонду Ф. Бести, статмографія Е. Пізані.

Венеціанська школа бухгалтерському обліку була напрямком в італійській обліковій науці, що функціонував у кінці XIX – на початку XX століття під керівництвом Фабіо Бести. Його послідовниками були В. Альфієрі, К. Гіділью й інші. Представники венеціанської школи критикували логісмографію, розробили теорію створення фонду і висунули ідею складання кошторису.

---

* Дана тема підготовлена на основі: Бутинець Ф. Ф. Історія бухгалтерського обліку: в 2-х частинах. Ч. I: [Текст]: [навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів спец. 7.050106 «Облік і аудит». 2-е вид., доп., і перероб.]. Житомир: ПП «Рута», 2001. С. 354-376.

Ломбардська школа бухгалтерському обліку – другий напрямок в італійській обліковій науці, що існував у ХІХ – на початку ХХ століття під керівництвом Франческо Вілла. Він довів необхідність поєднання юридичних та економічних цілей бухгалтерського обліку, систематизував облікові знання і концептуально осмислив основні бухгалтерські категорії.

Тосканська школа бухгалтерському обліку – третій важливий напрямок в італійській обліковій науці ХІХ – на початку ХХ століття. Його започаткував Франческо Марчі, який спричинився до розвитку юридичних аспектів теорії бухгалтерському обліку. Керівником Венеціанська школа бухгалтерському обліку протягом багатьох років був Дж. Чербоні, який став творцем логісмографії. Під логісмографією розуміють багатоступінчасту класифікацію, яка дає змогу формувати безконечну деталізацію облікових даних, де усі рахунки ідентифіковані (персоніфіковані). Тут поділ рахунків у підприємстві на аналітичні називають декомпозицією чи диференціацією, а узагальнення облікових даних до рівня синтетичних рахунків – композицією чи інтеграцією.

Видатні представники італійської школи – Нікколо д'Анастасіо, Джузеппе Борначіні, Франческо Марчі, Джузеппе Чербоні, Джованні Россі та інші – виходили з того, що бухгалтер обліковує не цінності, а права і обов'язки матеріально відповідальних осіб (агентів), юридичних і фізичних осіб (кореспондентів), з якими це підприємство веде розрахунки. Прихильники економічного напрямку вважали, що в кінцевому випадку на всіх рахунках обліковуються цінності, тобто дещо матеріальне, і називали свою теорію матеріалістичною. Ще один відомий представник італійської школи – Франческо Вілла, засновник ломбардської італійської школи, – поєднав юридичні та економічні цілі обліку, що дало йому право називатися батьком італійського обліку. Він систематизував бухгалтерські знання та концептуально усвідомив основні наукові категорії.

Дж. Чербоні, виражаючи ідеї цієї школи, проголосив, що «бухгалтерський облік, передусім, повинен вивчати людину, оскільки

остання живе в господарстві і для господарства; людина не може в дійсності відокремитися від господарства, а господарство – від людини; господарство органічно пов'язане з людиною, яка має самостійне існування». Оскільки носіями прав та обов'язків можуть бути тільки люди, був зроблений висновок, що обліковувати потрібно людей, які приймають участь в господарському процесі (наприклад, не касу, а касира; не товари, а комірника тощо). Таке трактування знайшло підтвердження і в теорії права. Р. Штаммлер в кінці ХІХ ст. розумів власність не як право абсолютного панування над річчю, а як відносини між власником речі та всіма іншими особами (останні не можуть зазіхати на власність першого).

З юридичної точки зору метою бухгалтерського обліку є контроль за діяльністю осіб, що беруть участь в господарських процесах. Їх поділяють на чотири групи: власник, адміністратор, агенти (особи, які зайняті на підприємстві) та кореспонденти (фізичні та юридичні особи, з якими підприємство веде розрахунки). Оскільки контролювати права та обов'язки можна було лише по документах, то не самі цінності, а дані про них (або інформація) складали предмет обліку.

В бухгалтерському розумінні таке трактування призводило до пояснення всіх рахунків як особових. Рахунки розрахунків, операційні рахунки (типу реалізації) проголошувались зайвими. Баланс розглядався як сума рахунків. Після проведення інвентаризації нестачу дозволялось списувати лише за дозволом керівника підприємства.

Отже, італійська юридична школа могла пояснити усі факти господарського життя щодо обліку виконання договорів. І не випадково в старому іспанському варіанті італійської бухгалтерії (Д. Кастіло, Ф. Ескобар та ін.) договірні зобов'язання, а не лише їх виконання, запроваджувались до системи бухгалтерських рахунків.

Облік прав та обов'язків, що впливають з договорів, обумовлював і своєрідний порядок записів фактів господарського життя за рахунками.

Дж. Чербоні вважав, що рахунок Статутного фонду (Капіталу) завжди застосовується, але операції по ньому не записують, бо вони проходять за дебетом і кредитом в однаковій сумі та арифметично зменшуються.

Наступним кроком юридичної школи була спроба тлумачення рахунків амортизаційного фонду, делькредере (рахунок, що представляє резерв для покриття сумнівних боргів)*, вилучених засобів, зносу та інших як особових. Але саме тут юридична доктрина зазнала фіаско. Жодна, навіть найсміливіша фантазія, не змогла подати рахунок Амортизації основних засобів як рахунок особовий, а рахунок Статутного фонду як рахунок кредиторської заборгованості, а від таких рахунків, як рахунок Реалізації, бухгалтери юридичної школи були вимушені відмовитися самі.

Юридична теорія зазнала поразки і при поясненні усіх записів по рахунках власних засобів. В такому разі неможливо було Пояснити ні запис витрат (чому їх отримують), ні запис доходів (чому їх видають).

Щодо оцінки італійська школа надавала перевагу принципів, раціональній оцінці, що ґрунтується на даних того досвіду, який надає статистика поточних (ринкових) цін.

---

* У сучасному розумінні делькредере - поручительство з майновою відповідальністю за виконання третьою особою зобов'язання по комісійній угоді; оплачується особливою винагородою. Таким чином, комісіонер, що приймає на себе делькредере. Не тільки продає товар, але і гарантує його оплату навіть якщо покупець виявиться неплатоспроможним. Цим же позначають і саму винагороду за поручительство.

2.2. Французькі облікові наукові школи.

Цей напрямок в європейській бухгалтерській думці ХІХ ст. пов'язаний з іменами Ж. Курсель-Сенеля, Л. Сея, А. Гільбо і Е. Леоте. Для французької класичної школи бухгалтерського обліку було характерним превалювання економічних аспектів в бухгалтерському обліку. Е.П. Леоте і А. Гільбо створили, по суті, чисто економічний напрямок у французькій, а потім і в світовій бухгалтерській науці. Суворо відрізняючи науку про облік від бухгалтерської практики, представники французької класичної школи бухгалтерського обліку вважали, що теорія рахунковедення повинна бути незалежною від поділу облікових функцій. Цим вони вперше проголосили незалежність облікових ідей від вузьких практичних завдань.

Якщо юридична школа пояснювала подвійний запис з правила Е. Дегранжа: «Той, хто отримує, – дебетується, той, хто видає, – кредитується», то економічне трактування диграфізму (подвійна бухгалтерія) – «немає надходження без витрачання» – зумовлювало пояснення всіх рахунків як рахунків засобів і процесів (операційних). Особистість, договірні відносини зникали з поля зору бухгалтера, правові конструкції не знайшли подальшого розвитку. Замість них прийшло переконання, що бухгалтер – не юрист, а економіст. Найповніше цей погляд виразив П. Ж. Прудон, а послідовного бухгалтерського трактування він набув в роботах у Е. П. Леоте, А. Гільбо, Ж. Б. Дюмарше, Ш. Пангло, Р. Делапорта, Ж. Бурнісьєна, А. Тома. Об'єктом обліку тепер проголошувались «атоми вартості» (Ж. Б. Дюмарше).

Це призвело до визначення рахунків як елементів балансу за видами засобів (без зв'язку з особами, що стоять за ними). Воно сприяло розвитку складної системи операційних рахунків. Е. П. Леоте і А. Гільбо називали їх рахунками порядку і методу, а Марішаль – рахунками-екранами. Рахунки матеріальних цінностей почали розглядатись як рахунки видатків, витрат.

Тобто рахунок Основні засоби вважався рахунком витрат майбутніх періодів, які за допомогою амортизації з місяця в місяць списуються на поточні витрати. Французькі вчені пропонували придбання товарів відображати по дебету рахунку Витрати обігу (при складанні балансу робиться проводка: дебет рахунку Товари, кредит рахунку Витрати обігу – на суму товарного залишку); всі цінності обліковувати за собівартістю; актив балансу, за винятком рахунків грошових коштів, визначати як акумульовані витрати, або майбутні витрати.

Французька школа виходила з того, що прибутком можуть вважатися лише грошові доходи: «Немає грошей – немає прибутку». Наприклад, товари, відвантажені покупцю, не можна вважати проданими, а прибуток отриманим, адже вони ще не оплачені.

Французька школа стояла виключно на базі експериментальної оцінки, що ґрунтувалася на даних фактичних зовнішніх угод. Вчені вимагали відокремлення обліку від впливу суб'єктивізму оцінок, збереження оцінки первинних угод аж до нових угод. Ця школа називала його принципом перманентності інвентарю, при дотриманні якого вплив суб'єктивізму в оцінці завершується в момент укладання угоди і не може проявитися в новій угоді взагалі. Проте принцип перманентної оцінки заперечувався не лише практиками, які вважали такий облік практично нездійсненним, але і представниками італійської бухгалтерської школи, зокрема, Ф. Бестою, який вважав таку оцінку небезпечною та такою, що дозволяє зберегти в балансі первісну вартість, яка далеко відступала від дійсності. Представники французької школи Е.П. Леоте та А. Гільбо допускали в книжковому інвентарі переоцінку лише на основі угод, на особливих рахунках порядку та методу, тобто вимагали резервування переоцінок.

Обліковці французької школи були впевнені, що вони, на відміну від італійців, обліковують не документи, не дані і не інформацію, а самі гроші, речі, цінності. Проте представники економічного напрямку не могли

пояснити багато записів, в основі яких не відбувається обміну, наприклад, втрата основних засобів не призводить до виникнення прибутку.

Розширення рамок бухгалтерського обліку до меж політичної економії зумовило поширення бухгалтерської методології до не властивих їй раніше меж і створення обліку всього народного господарства – макрообліку. І, мабуть, не випадково багато відомих сучасних бухгалтерів (наприклад, Є. Терехуха) вже не змогли визнати макрооблік бухгалтерією.

Втрутившись в сферу макрообліку, замисливши вивчати і розкривати економічну природу господарських процесів, французька школа забула людей, які здійснюють процеси, і, мимоволі, увійшла в протиріччя з буденною кропіткою роботою бухгалтера – контролювати господарську діяльність осіб, зайнятих на підприємствах та в організаціях.

2.3. Німецькі облікові наукові школи.

Німецька школа – напрямок в європейській бухгалтерській науці другої половини ХІХ – початку ХХ ст., – дещо відставала від передових італійської та французької шкіл. Для неї було характерне чітке розмежування обліку на два самостійних цикли: торгіву та виробничу бухгалтерію.

В середині ХХ ст. утворився новий напрям бухгалтерського обліку – нова німецька школа. Її видатними представниками були Ф. Гюглі, Е. Шмаленбах, І.Ф. Шер, Г. Нікліш, А. Кальмес, Г. Хольцер, В. Ле-Кутр тощо.

В працях вчених велике значення надавалось процедурним питанням, конструюванню форм рахівництва, послідовності записів. Значна увага приділялась теорії балансу. Для німецької школи є характерним перехід в обліку від балансу до рахунку, на відміну від італійської і французької шкіл. Якщо дві останні школи трактували дебет і кредит будь-якого рахунку як якісно однорідні поля (теорія одного ряду рахунків), то німецькі автори вважали, що значення дебету і кредиту змінюється залежно від того, про активний чи про пасивний рахунок йде мова (теорія двох рядів рахунків).

Представники цієї школи при формулюванні принципів бухгалтерії не відходили від неї в пошуках облікової сутності. На відміну від італійської школи, яка пояснювала бухгалтерський облік, виходячи з юриспруденції, і від французької, що виводила облік з політичної економії, цю сутність вони бачили в тих документах та реєстрах, що надходять до бухгалтерії. Облікова процедура – це і мета, і предмет, і метод бухгалтерії. Поза бухгалтерією немає обліку. Її наукова сторона зводилась до максимально можливої формалізації облікових процедур, що перетворювало її на своєрідну математичну мову господарського процесу.

Німецька школа дотримувалася принципу необмеженості в праві оцінки, допускала та визнавала різні методи оцінки, подібно до італійської школи. Поряд з книжковим інвентарем (що підлягає обліку) німецька школа ставила завжди некнижковий (позаобліковий, натуральний) інвентар, який міг вимагати будь-якого відступу від книжкового за даними суб'єктивної натуральної оцінки.

Значним був внесок німецької школи в розвиток обчислювальної техніки, створення карткових форм рахівництва, виключення з обліку хронологічного запису (журналу), розповсюдження математичних і статистичних методів, уніфікації планів рахунків.

Розглядаючи кореспонденцію рахунків (проводки) тільки яір розвиток взаємозв'язків між частинами балансу, представники німецької школи створили і широко практикували змішані проводки (декілька рахунків, що кредитуються, і декілька рахунків, що дебетуються).

Формалізована процедура відкриває шлях до синтезу різних, але на перший погляд однакових рішень, оскільки кожне з цих рішень є окремим випадком загальної універсальної процедури. По суті, з німецької школи бере свій початок облікове моделювання, творцем якого був швейцарець І.Ф. Шер.

Як позитивіст, І. Ф. Шер протиставив метафізичним, як він вважав, поясненням подвійного запису в італійській та французькій бухгалтерії пояснення наукове, тобто чисто формальне. Всі рахунки щодо балансу поділені на активні і пасивні. Зміст сторін рахунку розглядався як протилежний: дебет активного рахунку – збільшення, кредит – зменшення, в пасивних рахунках – навпаки, хоча це не пояснювало запис по рахунках розрахунків.

Розвитком формальних вимог до балансу було правило Ле Кутре про сувору відповідальність кожному рахунку певної статті балансу (тотальний баланс).

Для німецької школи бухгалтерського обліку був характерний і інший методологічний підхід – гештальтбухгалтинг (Gestaltbuchhaltung). За цим підходом явище, що вивчається, розглядається як цілісна структура. Якщо італійська та французька школи йшли від часткового до загального, тобто шляхом індукції, то за допомогою гештальтбухгалтинга факти господарського життя (ФГЖ) вивчались шляхом дедукції, рухаючись від загального до часткового, не від рахунку до балансу, а від балансу до рахунку.

2.4. Англо-американські облікові наукові школи.

Бурхливий розквіт англо-американської школи почався у 1920-1940 роках, в період між двома війнами. Англія і весь англомовний світ стояли на позиціях позитивізму, на відміну від Франції та Німеччини: англійська бухгалтерська школа не вважала рахунковедення наукою. Як відомо, позитивізм – це такий напрямок філософії, який заперечує будь-який філософський, а звідси і методологічний підхід науки. Основною рисою позитивізму є феноменалізм (зведення завдань науки до опису явищ). Тому такі відомі англійські бухгалтери-позитивісти як Д. С. Мілль (1806-1873 рр.), Г. Спенсер (1820-1903 рр.) у своїх працях не винаходили, а описували, не пропонували, а викладали. Теорія бухгалтерського обліку була фактично технікою, а не наукою, та її неможливо було порівняти з європейськими дослідженнями.

Англо-американська школа бухгалтерський облік розглядала як інструмент управління людьми і через людей – підприємством. Враховуючи чисто прагматичні завдання, англійські бухгалтери розуміли бухгалтерію не як складну метафізичну систему, а як систему стосунків між працівниками бухгалтерії і працівниками підприємства. Тобто істинна бухгалтерія вивчалася, на їх думку, психологічно. Поклавши в основу прагматизм і психологію, ця школа своїм основним завданням ставила перетворення обліку на знаряддя управління. Це, безумовно, вимагало знань людей, послідовного використання їх інтересів, необхідних для прийняття дійсних управлінських рішень, спрямованих на користь фірми. Для досягнення цієї мети було висунуто декілька принципово нових ідей: 1) натуральні вимірники; 2) стандартні витрати; 3) центри відповідальності; 4) управлінський облік і 5) біхевіоризм.

Представниками школи були: Р. Антоні, Ч. Гаррісон, Г. Емерсон, Ч. Кларк, А. Ч. Літглтон, Д. О. Мей, В. Е. Патон, Г. Свіней, Д. А. Хіггінс, Ч. Е. Шпруг, Сандерс, Мор, Гілман, Греді, Хатфілд та ін.

Бажання переробити облік на знаряддя управління змусило бухгалтерів англomовних країн звернутися до використання психології. Покладаючи в основу психологічний аспект, англо-американська школа провідним приймає біхевіоризм, за яким предметом психології є не свідомість, а поведінка. Здобутки біхевіоризму 1920-х років втілились у різних галузях науки, зокрема, соціології, економіки. Основна схема біхевіоризму – «стимул-реакція». Ця ж схема переносилась і на бухгалтерію: документ – це стимул, реакція бухгалтера викликається цим стимулом (документом).

Бухгалтери керувались схемою: стимул – реакція ($S \longrightarrow R$). Завдяки психологічному трактуванню забезпечувалась стандартизація бухгалтерської роботи. Вона перетворювалась на набір заздалегідь заданих варіантів – рішень. І це ще більшою мірою, ніж німецька формалізація, полегшувало використання комп'ютерів.

Великим досягненням американських вчених (Г. Емерсон, Ч. Гаррісон, Ч. Кларк, В. Е. Патон та ін.) було створення таких методологічних прийомів, як «стандарт-кост», «директ-костинг» і «центри відповідальності», що з часом дало змогу сформулювати спеціальну галузь бухгалтерії – управлінський облік.

Ч. Гарісон вперше помітив, що справжнім вимірником є лише натуральний, і управління стає ефективним лише тоді, коли ґрунтується на ньому. Натуральний вимірник, на відміну від грошового, має виробничий характер. Саме завдяки натуральному вимірнику, який було покладено в основу обліку, бухгалтерія почала розвиватися від обліку синтетичного до обліку аналітичного. Ч. Гарісон створив умови для побудови стандартів – норм витрат, які виводились, закладатись в бухгалтерський облік. Норми були позбавлені юридичного та економічного змісту. Це були так звані «екрани», які демонстрували відмінності фактичного руху господарських процесів від певної, заздалегідь визначеної норми. Завдяки цьому

бухгалтерія з історіографії господарських процесів, як називав її І. Ф. Шер, перетворилась на компас підприємства.

Саме подальший розвиток англо-американської школи бухгалтерського обліку призвів до виникнення управлінського обліку. Його бачили як паралельний (альтернативний) напрям до традиційного бухгалтерського. Вважалося, що і управлінський, і бухгалтерський облік мають свої власні інформаційні бази: перший допускає усні повідомлення, другий – лише документи, перший використовує методи обчислення, другий – реєстрації. В управлінському обліку точністю нехтують заради оперативності інформації.

Якщо облік за допомогою стандартів («стандарт-кост») забезпечував прорив бухгалтерської ідеї (в тому числі ідеї подвійного запису) в напрямку планування та управління підприємством, то облік за центрами відповідальності був певним повторенням принципів італійської персоналістичної (юридичної) школи лише окрім наступної відмінності: центри відповідальності передбачали можливість синтезу з принципами «стандарт-кост».

Однак ці принципи також не були ідеальними. Вони виходили з того, що існує або повинен існувати «нормальний» процес. Фіксуючи відхилення від нього, оцінювали і нормальний, і реальний процеси, тобто через нормальний процес відбувалося пізнання реальних процесів. Проте, реальні процеси ніколи не співпадають з нормальними, отже реальний процес є нормальним, а те, що англійські бухгалтери називають нормальними (стандартними) процесами, може бути обґрунтовано лише через процеси реальні. (Правилом є відхилення, самі правила - частковим випадком відхилень). В такому випадку в основу обліку повинні бути покладені типи господарських ситуацій, які включають як загальне правило всі відхилення, а не єдиний нормативний (стандартний) зразок, як це пропонував робити Ч. Гаррісон. Більше того, будь-яка система обліку повинна орієнтуватися не на "нормальні" умови, а на екстремальні, наприклад, на випадок нестач,

розтрат, розкрадання. І лише в цьому разі створюються умови для запобігання таким негативним явищам.

Англійські автори в окремих питаннях зазнали значного впливу своїх європейських колег. Варті уваги праці англійських бухгалтерів Т. Вельтона, Е. Купера, Е. Г. Фолсома, В. Ф. Фостера, Д. В. Фультона, які провели дослідження значення рахунку Капіталу, інвентарної оцінки, визначення прибутку. Спірні питання, які час від часу обговорювали англійські бухгалтери стосувалися не наукових ідей, а були спрямовані на вирішення практичних завдань. Так, різні підходи Е. Купера і Т. Вельтона щодо визначення прибутку були зумовлені тим, що перший відстоював інтереси акціонерів, а другий – кредиторів.

Найвідомішим англійським вченим того часу був Л. Р. Діксі (1864-1932), який дав визначення безгрошового (потенційного) прибутку і збитку, які утворюються внаслідок зміни ринкових цін на активи порівняно з обліковими. Л. Р. Діксі був фундатором аудиту. У 1892 р. він визначив аудит як діяльність, пов'язану з підтвердженням достовірності, правильності й об'єктивності бухгалтерського балансу. Метою аудиту Л. Р. Діксі бачив у виявленні фальсифікацій, випадкових помилок, недоліків в організації обліку. Послідовниками Л. Р. Діксі у вивченні аудиту були А. Т. Ватсон, Чедвік.

Нині в англійській обліковій думці виокремлюють дві альтернативні школи: інституалістську та персоналістичну.

Представниками інституалістської школи були Літлтон А., Мей Д. О., Пікслей Ф., Робінсон Л., Уайлдмен Д. Керівником інституалістської школи бухгалтерського обліку став Д. Мей. Інституалісти трактували рахунки капіталу як власність підприємства, вільну від боргів, а центральним рахунком, який виявляв фінансовий результат підприємства, оголосили рахунок Прибутків та збитків. Оцінку інституалісти проводили за собівартістю; амортизацію зараховували до резерву, стверджуючи, що амортизація повинна формуватись не за

рахунок переоцінок, а за рахунок норм, і ці норми повинні бути достатніми для відтворення активів.

Персоналістичну школу бухгалтерського обліку очолював В. Е. Патон. Персоналісти трактували рахунки Капіталу як кредиторську заборгованість підприємства власнику. Оцінку персоналісти розраховували як переоцінку за реальними (поточними) цінами; амортизацію вважали регулятором, який не має самостійного змісту. Формувати амортизацію, на думку прибічників персоналістичної школи, слід не за рахунок її норми, а за рахунок переоцінки в поточних цінах основних засобів. Тут основні засоби повинні втрачати частину вартості за рахунок фізичного та морального зносу.

Пошук принципів бухгалтерського обліку в англо-американській бухгалтерській школі проводився приватними дослідниками і бухгалтерськими організаціями (професійними та науковими). Основне завдання полягало в тому, щоб виявити, «яку практичну роботу виконували бухгалтери» та систематизувати це в єдину теорію бухгалтерського обліку.

В англо-американській бухгалтерії можна виділити три головні особливості: а) чітке протиставлення бухгалтерського (фінансового) обліку податковому; б) надання переваги не державному, а професійному (громадському) управлінню; в) робота не за єдиним Планом рахунків, а на основі професійного судження самого бухгалтера.

Здобутки англо-американської школи у минулому столітті виступили основою для формування теперішньої і розвитку майбутньої системи бухгалтерського обліку.

2.5. Російські облікові наукові школи.

Облікова думка Росії другої половини XIX ст. – початку XX ст. була позначена впливом ідей та методів німецької школи в силу того, що в Росії працювала значна кількість бухгалтерів-німців. Але, незважаючи на це, здійснювались спроби використати й інші доктрини: Ф.В. Єзерський намагався дати чисто фінансове трактування обліку, яке було близьке до ідей французької школи; О. П. Рудановський тяжів як до французької доктрини, так і до італійської.

У першій половині XIX ст. формується російська бухгалтерська школа. Її засновником вважається Карл Арнольд, німець за походженням, який вніс багато і нововведень до системи обліку. Зокрема, він запропонував синтетичний рахунок товарів; методику резервування та обліку коштів на погашення збитків; форму записів господарських операцій (дебет рахунку, сума, кредит рахунку, опис операції, сума); відкриття рахунків через рахунок Капіталу та інші нововведення. Дана школа розвивалася в руслі ідей методів німецької школи через те, що в Росії велика кількість бухгалтерів були німцями. Однак існували спроби використати й інші доктрини. Ф. Єзерський, видатний вчений, батько потрійної бухгалтерії, намагався дати фінансове трактування обліку, яке виявилось досить близьким до ідей французької школи.

Аналіз облікової літератури до початку XX ст. свідчить про існування трьох напрямків в російській, а отже і українській бухгалтерській науці:

1. Висвітлення в літературі рекомендацій з дотримання правил ведення бухгалтерського обліку на підставі вже існуючих шкіл.
2. Науковий пошук та виникнення реформаторських течій.
3. Початок наукової розробки питань обліку і контролю.

Всередині російської школи співіснували дві альтернативні течії, які сформувались в кінці XIX ст. в двох культурних центрах Росії – Москві та Санкт-Петербурзі.

Основними представниками московської школи вважаються М. С. Лунський, Г. Бахчисарайцев, Ф. І. Бельмер. Для цієї школи характерним було визначення рахунків як елементів балансу та уявлення про те, що система рахунків задана балансом. Також вважалось, що конкретне можна зрозуміти тільки в зв'язку з цілим, тому вивчати облік пропонували від балансу до рахунку. Була висунута теза про незалежність інвентаря від плану рахунків. Представники альтернативної школи – петербурзької (Є.Є. Сіверс, О.І. Гуляєв, М.Ф. фон Дітмар, М.О. Блатов, П.І. Савічев), – стверджували, що баланс є наслідком системи рахунків, тому вивчення слід вести від рахунку до балансу. На їх думку, баланс опирається тільки на рахунки і пов'язаний з інвентарем. Керівником петербурзької бухгалтерської школи був Є.Є. Сіверс. Саме він знання про практику обліку назвав рахівництвом, а науку про облік – рахунковеденням.

Між цими школами існувало досить багато методологічних відмінностей в трактуванні облікових понять і вирішенні облікових проблем.

Першою і найбільш вражаючою була відмінність в розумінні природи бухгалтерського балансу. Москвичі (Р.Я. Вейцман, М.С. Лунський, А.М. Галаган та ін.) вважали баланс перетвореним, скороченим і перегрупованим інвентарем. Відповідно до їх поглядів бухгалтер брав опис майна підприємства, групував їх за сильно агрегованими рубриками й отримував актив балансу, якому протиставляв пасив, що розумівся як кредиторська заборгованість. Отримана різниця характеризувала обсяг власних засобів – капіталу: $A - П = K$.

Якщо цю формулу трансформувати: $A = K + П$; то виникла модель бухгалтерського балансу. Далі всі рахунки розглядались як ті, що впливають з балансу, тому що на кожну його статтю для відображення поточних операцій повинен був відкриватися окремий синтетичний рахунок.

Ф.І. Бельмер уточнював: стаття балансу не тотожна рахунку, на одній статті може бути показано сальдо декількох рахунків, одне сальдо може бути розбито по декількох статтях. Колеги з ним погоджувались, але підкреслювали, що це зауваження не змінює суті справи, так як статті балансу виступають в цьому випадку як модифіковане сальдо рахунків.

Далі робились суттєві висновки про порядок викладання. Московська школа наполягала на тому, що починати навчання потрібно від балансу до рахунку і від рахунку до документу. В розвиток цих поглядів Г.А. Бахчисарайцев ввів поняття закону балансу, відповідно до якого подвійний запис впливав з необхідності підтримувати рівність між лівою і правою сторонами балансу, а структура балансу обумовлює те, що всі рахунки поділяються на активні і пасивні. При цьому значення дебету і кредиту змінюється залежно від того, чи йдеться про активний або пасивний (капітальний) рахунок.

Представники Санкт-Петербурзької школи (А.М. Вольф, Є.Є. Сіверс, М.А. Блатов та ін.) не дотримувались цих поглядів, вони бачили в такому підході небезпеку відомостей обліку до набору чисто формальних процедур, перетворення бухгалтера на регістратора-рахівника. Передусім вони були проти фетишизації ролі балансу. На їх думку, інвентар - такий же первинний документ, як і будь-який інший (накладна, фактура, акт тощо) і, відповідно, в основі обліку лежить аж ніяк не баланс, а первинні документи, які організуються планом рахунків. Рахунки формуються не фантазією бухгалтера, що об'єднує в статті ті або інші активи, з яких петербуржці виділяли грошові, матеріальні і умовні цінності (до останніх відносились рахунки розрахунків). Відповідно, подвійний запис – це не процедурна вигадка людей, які створили баланс, і тим більше тих, хто вигадав курйозне словосполучення «закон балансу», як наслідок об'єктивного закону подвійного запису. Дебет і кредит – це не поля, що змінюють сутність за волею рахівника-реєстратора, а чітко визначені бухгалтерські категорії, суть яких впливає з великого правила Е.

Дегранжа: «Той хто отримує – дебетується, той хто видає – кредитується». Кожен відображений на рахунку факт господарського життя неодмінно підпадає під це правило. Є.Є. Сіверс, після свого чудового попередника – А.М. Вольфа, стверджував, що в основі закону подвійного запису лежить обмін діяльністю між учасниками господарського процесу, а обмін може бути тільки еквівалентним, звідси виникає рівність дебетових і кредитових оборотів.

Все це підводило петербуржців до висновку, що баланс не є причиною побудови рахунків, не рахунки впливають з балансу, а навпаки: баланс є наслідком ведення рахунків; рахунки – основа для складання балансу.

Відмінності в підходах призводили до певних особливостей, з яких на увагу заслуговують наступні.

Для москвичів було важливим, щоб баланс відображав тільки майно, що знаходиться у власності підприємства; це впливало з того, що величина власного капіталу вираховувалась як різниця між активом і залученими засобами; якщо б до складу активу були включені орендовані засоби, давальницька сировина, товари, прийняті на комісію тощо, то це з неминучістю спотворило величину власних засобів. Тому майно, що не знаходиться у власності підприємства, а тільки в його володінні, повинне бути враховане поза балансом. Петербуржці говорили, що подвійний запис носить універсальний характер і тому абсурдно ділити рахунки на балансові і позабалансові.

Петербуржці вимагали відображення всіх активів тільки на балансових рахунках.

Для москвичів був характерний підхід до оцінки активів, виходячи з цін, за якими були придбані інвентарні активи, за цими цінами вони відображались в балансі і через баланс вносились до системи рахунків - за собівартістю. Петербуржці, наполягаючи на системі рахунків як вихідної

облікової бази припускали можливою зміну оцінки і доведення її до рівня поточних ринкових цін.

Доцільно зазначити, що відмінності в оцінці балансових статей призводила до неоднакової методики ведення рахунку Товарів. В ті часи до вхідного сальдо цього рахунку, взятого з початкового балансу, додавалась вартість товарів, що надійшли. Оцінка в цьому разі робилась за собівартістю (закупівельна ціна і транспортні витрати).

Таку незручність Ф. В. Єзерський (Санкт-Петербург) намагався зняти веденням всього поточного рахунку товарної маси лише за цінами реалізації. А. П. Рудановський (Москва) підійшов до проблеми інакше. Він вважав, що товари мають обліковуватись лише за собівартістю. Щоб зняти змішаний характер рахунку «Товари», рекомендував ввести спеціальний рахунок «Реалізація».

Серед інших розбіжностей варто зазначити трактування амортизації. В Москві (Р. Я. Вейцман та ін.) її розглядали як знос, величину раніше здійснених витрат, що списується у визначеній сумі (частці) на витрати даного звітного періоду, тобто рахунок з обліку амортизації трактували як регулюючий, уточнюючий оцінку основних засобів. В Санкт-Петербурзі (Є. Є. Сіверс та ін.) стверджували, що йдеться про фінансовий фонд, який дає змогу відновити парк основних засобів. Згідно із московським підходом, амортизація, по суті, виступала як знижка при сплаті промислового податку - податку на прибуток. Петербуржці ж були переконані, що засоби, що залишились у підприємстві завдяки такій знижці є джерелом для відновлення активів.

Деякі помітні представники петербурзької школи (Л. І. Гомберг, І. Р. Ніколаєв) висунули нову для свого часу ідею резервування сумнівної дебіторської заборгованості. Звісно, виникали дискусії про те, як вираховувати таку сумнівну заборгованість. Представники облікової думки не сприймали ідеї, що кожен борг має свою ймовірність погашення, і справедливо вважали, що сумнівні борги необхідно резервувати загалом, бо

несплата одного з них може бути компенсована погашенням інших. Л. І. Гомберг поділяв усі борги на 4 групи:

- безумовно надійні, від їх суми потрібно було відраховувати до резерву 5 % на покриття сумнівних боргів;
- борги, в погашенні яких немає впевненості, повинні бути показані в балансі в розмірі 80 % від їх загальної суми;
- власне сумнівні борги, що підлягали відображенню в балансі в розмірі 50 % від їх загальної суми;
- безнадійні борги, що підлягали негайному списанню на рахунок прибутків і збитків.

Тим самим досягалась справжня реальність балансу.

Для москвичів резервування сумнівних боргів було небажаною операцією з низки причин:

- актив є активом і тому, його не можна штучно зменшувати;
- вибір норми резервування завжди має неприродний характер;
- резервування спотворює фінансовий результат підприємства;
- у бухгалтера виникає надмірна додаткова робота.

Москвичі мали й інші здобутки. Саме вони наполягали на безнапівфабрикатному методі обліку витрат, тоді як Санкт-Петербурзі Є. Є. Сіверс відстоював ідею напівфабрикатного варіанту обліку витрат і ведення рахунку «Випуск готової продукції».

Серед уже описаного вище можна виокремити ще декілька характерних відмінностей. Москвичі загалом відрізнялись інтернаціональним підходом до бухгалтерського обліку, його теорії і практики. В Санкт-Петербурзі були досить помітні слов'янофільські традиції. Санкт-Петербурзькі бухгалтери називали головний результативний рахунок «Прибутки і збитки», а у Москві віддавали перевагу написанню «Збитки і прибутки».

В Санкт-Петербурзі акцентували увагу на меті господарського процесу в умовах ринкової економіки. У Москві вказували, що назва

рахунку має відповідати його структурі, спочатку зліва на цьому рахунку відображаються збитки, а потім справа – прибутки.

Радянський період в розвитку російського бухгалтерського обліку характеризувався змінами в теорії та практиці, відходом від дореволюційної спадщини російської бухгалтерської школи, що було зумовлене ідеологічними установками в сфері економіки на розвиток соціалістичної системи господарювання.

2.6. Білоруські облікові наукові школи *.

Білоруські облікові наукові школи представлені докторами економічних наук, професорами І. А. Басмановим, І. М. Белим, І. А. Белобжецьким, Г. І. Грінманом, М. В. Дембінським, С. Х. Ізраїлевичем, В. С. Ківачуком, П. О. Костюком, Л. І. Кравченком, О. К. Марченком, О. П. Міхалкевичем, С. Г. Овсянніковим, Д. О. Панковим, П. Я. Папковською, Н. О. Русак, Г. В. Савицькою, В. І. Стражевим, І. Є. Тішковим.

Основними напрямками наукових досліджень білоруських вчених-обліковців є теорія, методологія, організація і методика бухгалтерського обліку, бухгалтерського управлінського обліку й аналізу, контролю та ревізії, аудиту; аналізу господарської діяльності та статистики; калькулювання собівартості продукції, робіт і послуг; створення національних стандартів бухгалтерського обліку, фінансової звітності, аудиту, статистики і їх гармонізація з міжнародними стандартами; податкового обліку, контролю й аналізу; нормативне регулювання бухгалтерського обліку й аудиту; історія бухгалтерського обліку, контролю, аудиту, економічного аналізу і т. д. Більшість з цих науковців працювали або працюють у Білоруському держаному економічному університеті.

Основними напрямками наукових досліджень білоруських вчених-обліковців є теорія, методологія, організація і методика бухгалтерського обліку, бухгалтерського управлінського обліку й аналізу, контролю та ревізії, аудиту; аналізу господарської діяльності та статистики; калькулювання собівартості продукції, робіт і послуг; створення національних стандартів бухгалтерського обліку, фінансової звітності, аудиту, статистики і їх гармонізація з міжнародними стандартами; податкового обліку, контролю й аналізу; нормативне регулювання бухгалтерського обліку й аудиту; історія бухгалтерського обліку, контролю, аудиту, економічного аналізу і т. д.

---

* Матеріал про білоруські облікові наукові школи люб'язно надав мені доктор економічних наук, професор Дмитро Олексійович Панков. Сердечно дякую йому за це!

Більшість з цих науковців працювали або працюють у Білоруському держаному інституті народного господарства (нині Білоруський державний економічний університет).

Першим керівником білоруської облікової наукової школи був доктор економічних наук, професор Микола Владиславович Дембінський (1899-1988 рр.) родом з села Репки Чернігівської губернії (Україна). Працював на посадах бухгалтера, інспектора обліку, головного бухгалтера. Він був завідувачем кафедри бухгалтерського обліку та економічного аналізу (1947-1972 рр.) Білоруського Білоруському держаному інституті народного господарства і, водночас, деканом обліково-економічного факультету (1951-1963 рр.) цього ж вишу. У 1971 р. Дембінський М. В. захистив докторську дисертацію за сукупністю наукових та науково-методичних праць бухгалтерського обліку й економічного аналізу. За його безпосереднього наукового керівництва або консультування захищено 24 кандидатських і 4 докторських дисертації. Серед його основних праць є «Аналіз затрат на виробництво продукції промислового виробництва» (1956 р.), «Основні теоретичні проблеми науки про бухгалтерський облік» (1960 р.), «Економічний аналіз ефективності нової техніки» (1967 р.), «Економічний аналіз діяльності промислових підприємств» (1968 р.), «Основи бухгалтерського обліку» (1970 р.), «Питання теорії економічного аналізу» (1973 р.), «Основні напрямки підвищення ефективності виробництва у промисловості» (1976 р.), «Аналіз продуктивності праці у промислових підприємствах» (1977 р.), «Аналіз економіки промислового підприємства» (1979 р.).

У 1974 р на базі кафедри бухгалтерського обліку та економічного аналізу були створені ще дві – бухгалтерського обліку та аналізу в сільському господарстві (перший зав. каф. д. е. н., проф. С. Г. Овсянніков, а потім д. е. н., професор І. М. Бєлий, к. е. н., професор А. П. Міхалкевич, д. е. н., професор П. Я. Папковська, к. е. н. доцент А. В. Федоркевич) та

бухгалтерського обліку й аналізу в торгівлі (перший зав. каф. к. е. н., проф. Б. І. Гаврилов, а в подальшому д. е. н., професор Л. І. Кравченко, к. е. н., доцент В. А. Березовський, к. е. н., доцент І. В. Янушкевич, к. е. н. ., доцент Н. А. Леснєвська, к. е. н., доцент Т. Г. Ускевич).

Кафедру бухгалтерського обліку і аналізу в промисловості послідовно очолювали д. е. н., професор І. А. Басманов, д. е. н., професор В. І. Стражев, д. е. н., професор І. Є. Тишков, к. е. н. доцент О. І. Прищепа, к. е. н., доцент М. А. Снітко, к. е. н. доцент Е. Н. Шібеко).

У 1981 році була утворена кафедра бухгалтерського обліку і аналізу в будівництві (перший завідувач кафедри к. е. н. доцент М. П. Дробішевський), перейменована пізніше (в 1987 р) в кафедру бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в галузях народного господарства, яку очолювали д. е. н., професор В. І. Стражев, д. е. н., професор Д. О. Панков.

В російській обліковій науковій школі стали успішними вихідці з Білорусі: Ф. Ф. Єзерський, Й. І. Поклад та інші.

Федір Венедиктович Єзерський (1835-1915 рр.), видатний представник російської облікової наукової школи (теоретик і практик бухгалтерського обліку), творець потрійної форми рахівництва, винахідник рахівниці нової конструкції, яка згодом названа «рахівницею В. Ф. Єзерського» тощо. Він походить з маєтку Залісовичі Могилівської губернії. Потрійна форма рахівництва передбачала, що: 1) реєстрація господарських операцій велась за трьома групувальними сукупностями: прибуток, видаток, залишок (які сам Ф. В. Єзерський називав «закритими скриньками»); 2) реєстрами виступили три книги: журнал, Головна книга (за твердженням Ф. В. Єзерського - книга обліку) та звітна книга, що замінює баланс; 3) використовуються лише три рахунки: «Каса», «Цінності», «Капітал».

Йосип Іустинович Поклад (1894-1970 рр.), доктор економічних наук, професор, теоретик і практик бухгалтерського обліку в промисловості. Він родом з м. Чериков Могилівської губернії. Працював головним бухгалтером

в промисловому підприємстві, в системі окружної споживспілки, в апараті міністерств і відомств, а також займався викладацькою роботою у московських вишах. Видав монографії «Економічний аналіз виробничо-фінансової діяльності промислових підприємств (на прикладі машинобудування)» (1956 р.) та «Питання методологічного обліку та калькулювання собівартості промислової продукції» (1960 р.). Докторську дисертацію Й. І. Поклад захистив за сукупністю наукових праць, і насамперед, на основі згаданих вище двох монографій.

2.7. Інші облікові наукові школи СНД і Прибалтики.

До інших облікових наукових шкіл СНД і Прибалтики можна віднести облікові школи Азербайджану, Грузії, Казахстану, Киргизстану, Литви, Латвії тощо.

Ці облікові наукові школи сформувались у радянський період, а самостійно розвиваються. Нині, на жаль, про них вкрай мало матеріалу, тому ми можемо дати частині з них фрагментарну характеристику, а про решту – відсутня інформація, яку з часом, можливо, вдасться отримати.

В Азербайджані національну облікову наукову школу започаткував професор Алі Кулі Саттар огли Фараджаєв (1898 – 1981 рр.). Він працював на посадах завідувача кафедри бухгалтерського обліку (1930-1943 рр.), проректора з навчальної роботи (1943-1944 рр.), директора Азербайджанського інституту народного господарства (1944-1950 рр.), провідного наукового працівника з економіки сільського господарства та історії народного господарства (1951-1953 рр.), з історії економічної думки в середньовічному Азербайджані Академії наук Азербайджанської РСР (1953-.... рр.). З бухгалтерського обліку він опублікував «Курс рахівництва» (1928 р.) , «Подвійна система і її застосування в бюджетному господарстві» (1931 р.), «Курс радянського бухгалтерського обліку» (1935 р.), «Колгоспне рахівництво» (1937 р.), «Теорія бухгалтерського обліку» (1940 р.), «Лекції з курсу бухгалтерського обліку» (1948 р.). Тривалий час керував «Курсами бухгалтерії і торгових знань Алі Кулі Саттар огли Фараджаєва».

В Грузії серед засновників національної облікової наукової школи були завідувач кафедри організації механізованої обробки економічної інформації Тбіліського державного університету, професор Леван Георгійович Асатіані (1887 – 1971 рр.) і завідувач кафедри бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності Тбіліського державного університету, професор Амвросій Нестерович Інцкірвелі (1888 – 19.. рр.).

В Казахстані національну облікову наукову школу формували:

– Георгій Захарович Копайлов (1915 р.), казахський теоретик та практик з бухгалтерського обліку, викладач Алма-Атинської рахунково-бухгалтерської школи (з 1960 р.) УПК ЦСУ Казахської РСР. Він спільно з В. К. Радостовцем видав книгу «Журнально-ордерна форма і сальдовий метод обліку в постачальницько-збутових організаціях. (Наскрізьна задача)» (1965 р.), а також «Збірник вправ з бухгалтерського обліку в радгоспах» (1977 р.) і т. д.;

– Купжасар Нарібаєвич Нарібаєв (1938 р. н.), доктор економічних наук, професор, академік Національної академії наук Республіки Казахстан, ректор Казахського національного університету імені аль-Фарабі (1991-2011 рр.). У 1980 р. захистив докторську дисертацію на тему «Удосконалення організації обліку та управління з використанням обчислювальної техніки (досвід США і СРСР)»;

– Володимир Костянтинівич Радостовець (1926-1998 р.), доктор економічних наук, професор. У Володимира Костянтинівича були українські корені. Він став провідним казахським вченим-економістом з бухгалтерського обліку, доктором економічних наук, професором, заслуженим діячем науки і техніки Республіки Казахстан. Науковим керівником його кандидатської дисертації на тему «Удосконалення форм бухгалтерського обліку в промисловості СРСР» був відомий радянський вчений, професор А. Ш. Маргуліс. У 1969 р. Радостовець В. К. очолив кафедру бухгалтерського обліку і аналізу Алма-Атинського інституту народного господарства (нині Казахська державна академія управління), а через 2 роки захистив докторську дисертацію на тему «Проблеми бухгалтерського обліку в сільськогосподарських підприємствах (на матеріалах радгоспів та колгоспів Казахської РСР)». Володимир Костянтинівичу належить 370 праць, у тому числі 35 підручників, 62 практичних посібники, серед яких: «Бухгалтерський облік за журнально-ордерною формою рахівництва у радгоспах» (1966 р.), «Бухгалтерський

облік у сільськогосподарських підприємствах» (1967 р. та 1987 р.), «Організація бухгалтерського обліку за журнально-ордерною формою у колгоспах» (1974 р.), «Журнально-ордерна форма обліку в сільськогосподарських підприємствах» (1975 р.), «Калькуляція собівартості продукції в сільськогосподарських підприємствах» (1976 р.), «Теорія бухгалтерського обліку і бухгалтерський облік в галузях народного господарства» (1977 р.), «Бухгалтерський облік в основних галузях народного господарства» (1984 р.). За його наукового керівництва або консультування захистили свої кандидатські дисертації 48 осіб та 6 осіб – докторські. Радостовець В. К. брав активну участь в розробці Законів Казахстану «Про аудиторську діяльність в Республіці Казахстан», «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», національних стандартів Республіки Казахстан з бухгалтерського обліку й аудиту.

У Литві облікову наукову школу започаткував доктор економічних наук, професор, колишній декан факультету економічної кібернетики і фінансів Вільнюського державного університету імені В. Капсукаса Іонас Станіславович Мацкевічюс (.. рр.). У 1977 р. захистив докторську дисертацію на тему «Порівняльний аналіз розвитку калькуляції собівартості продукції в європейських країнах РЕВ».

В Латвії облікову наукову школу започаткував доктор економічних наук, професор, колишній завідувач кафедри бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності Латвійського державного університету імені П. Стучки Карл Янович Анджан (1903-1978 рр.). У 1964 р. він захистив докторську дисертацію на тему «Прогресивні методи обліку в сфері матеріального виробництва».

2.8. Інші облікові наукові школи світу.

Крім названих вище шкіл, існували й інші напрямки в розвитку теорії обліку. Так, наприклад, *бельгійська* школа, видатним представником якої був Баттайлль Мартін, який в 1804 р. описав бельгійську форму рахівництва; *японська*, яку представляв Івата Івао (1485-1540), який вважав, що статичний баланс - це перетворений інвентар, всі статті якого можуть бути перевірені шляхом інвентаризації; *нідерландська*, основні теорії якої були викладені видатним бухгалтером Яном Імпіном (1485-1540), який вказував на деякі особливості ведення рахунків свого часу; *австрійська*, яку представляв видатний теоретик, спеціаліст з балансоведення першої половини ХХ ст. І. Крайбіг.

Керівником *амстердамської облікової наукової школи* був Т. Лімперг (1879 – 1961 рр.), який в 20-30-х роках висунув теорію, згідно з якою облік повинен вестись не за собівартістю і не за поточними цінами, а звітність повинна відображати цінності, що обліковуються, за відновленою вартістю.

В теорії оцінки представники цієї школи запропонували переоцінку товарів не за загальним індексом, а за індивідуальними індексами цін. Зокрема, Л. Перідон ввів два пасивних рахунки, призначених для обліку резервів і підвищення цін і знецінення грошей; при цьому повинні дебетуватися рахунки Товарів і Грошових коштів (в умовах конвертованої валюти).

Тема 3. Провідні українські облікові наукові школи.

План.

1. Облікові наукові школи КНЕУ, КНТЕУ, НАСОА, ННЦ «Інститут аграрної економіки», НУБіП, м. Києва та Київської області.
2. Облікові наукові школи ТНЕУ, м. Тернополя.
3. Облікові наукові школи ЖДТУ, м. Житомира.
4. Облікові наукові школи ХДУХТ, ХНЕУ, м. Харкова та Харківської області.
5. Облікові наукові школи ЛТЕУ, НУ «Львівська політехніка», ЛНУ ім. І. Франка, м. Львова.
6. Облікові наукові школи ОНЕУ, Одеси.
7. Облікові наукові школи Дніпра, Дніпропетровської області.

3.1. Облікові наукові школи КНЕУ, КНТЕУ, НАСОА, ННЦ «Інститут аграрної економіки», НУБіП, м. Києва та Київської області.

Українська облікова наукова школа почала активно формуватись у післявоєнний період з 1946 року.

В радянський період ця облікова наукова школа інтенсивно розвивалась і у 1980-ті роки за науковим потенціалом увійшла у трійку лідерів після московської та ленінградської облікової наукової школи.

Провідні вищі економічні навчальні і науково-дослідні заклади, факультети України тоді знаходились у **Києві** (КНУ ім. Т. Шевченка (1834 р.), УСГА (1898 р.), КІНГ (1906 р.), КТЕІ (1946 р.), Інститут аграрної економіки (1956 р.) та інші), **Харкові** (ХСПІ (1816 р.), ХІЕІ (1893 р.)), **Одесі** (ОСПІ (1918 р.), ОІНГ (1921 р.)), **Дніпрі** (ДДУ (1918 р.), ДСПІ (1922 р.)), **Львові** (ЛДУ ім. І. Франка (1586 р.), ЛТЕІ (1816 р.), ЛПІ (1816 р.)), **Тернополі** (ТФЕІ (1966 р.) тощо.

Багато видатних радянських вчених-обліковців походили з України. Серед них були професори: Галаган О. М., Жебрак М. Х., Лозінський А. І., Лунський М. С., Маргуліс А. Ш., Наринський О. С., Новиченко П. П., Палій В. Ф., О. П. Рудановський та інші.

Київські облікові наукові школи, в основному, зосереджені у таких вищих навчальних і науково-дослідних закладах:

– **Київський національний економічний університет** (Німчинов П. П., Чумаченко М. Г., Каракоз І. І., Самборський В. І., Кузьмінський А. М., Сопко Василь В., Герасимович А. М., Савченко В. Я., Добровський В. М., Кужельний М. В., Линник В. Г., Єфіменко В. І., Завгородній В. П., Примостка Л. О., Кіндрацька Л. М., Парасій-Вергуненко І. М., Петрик О. А., Кузьмінський Ю. М., Бондар М. І., Шигун М. М., Остап'юк Н. А., Озеран А. В., Криштопа І. І., Олійник Я. В., Безверхий К. В.). Нині цю школу очолює докторка економічних наук, професорка, завідувачка кафедри обліку в кредитних і бюджетних установах та економічного аналізу Кіндрацька Любомира Максимівна (1953 р. н.). Вона народилась у смт. Козлів Тернопільській області. В 2003 р. Любомира Максимівна захистила докторську дисертацію на тему « Система бухгалтерського обліку в комерційних банках: методологія та практика ». За її керівництва підготовлено 18 кандидатів та 2 доктори економічних наук;

– **Київський національний торговельно-економічний університет** (Горелкін В. Г., Білуха М. Т., Бородкін О. С., Осадчий Ю. І., Мних Є. В., Нападовська Л. В., Бенько М. М., Сопко Валерія В., Король С. Я., Костюченко В. М., Фоміна О. В., Мошковська О. А., Назарова К. О.). Нині цю школу очолює докторка економічних наук, професорка, завідувачка кафедри обліку та оподаткування Фоміна Олена Володимирівна. В 2016 р. Олена Володимирівна захистила докторську дисертацію на тему « Управлінський облік на підприємствах торгівлі »;

– **Національна академія статистики, обліку і аудиту** (Пилипенко І. І., Шевчук В. О., Редько О. Ю., Пархоменко В. М., Пантелєєв В. П., Корінько

М. Д., Малюга Н. М., Теловата (Левочко) М. Т., Пилипенко О. І., Зоріна О. А., Столяренко О. М., Бондар В. П., Каменська Т. О., Лубенченко О. Е.). Нині цю школу очолює доктор економічних наук, професор, професор кафедри аудиту та підприємництва Шевчук Володимир Олександрович (1955 р. н.). Він народився у селі Погоріла Жулинського Вінницької області. В 1999 р. захистив докторську дисертацію на тему «Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою ». Автор понад 200 наукових і навчально-методичних праць;

– *Київський національний університет ім. Тараса Шевченка* (Швець В. Г., Дорош Н. І., Гура Н. О., Дрозд І. К., Купалова Г. І.). Нині цю школу очолює доктор економічних наук, професор Швець Віктор Григорович (1947 р. н.). Він народився в селі Грушківці на Хмельниччині. У 1993 р. захистив докторську дисертацію на тему « Статистико-економічне дослідження трудового потенціалу ». Швець В. Г. опублікував понад 180 наукових та навчально-методичних праць, зокрема, 3 монографії, 2 розділи в колективних монографіях, 2 підручники, зокрема з теорії бухгалтерського обліку, який витримав чотири перевидання, та 3 електронних навчальних посібники для студентів спеціальності «облік і аудит». За його наукового керівництва захищено дисертацій 35 кандидатів і докторів економічних наук;

Національний університет біоресурсів та природокористування (Лещенко Г. Т., Малишев І. В., Рогаченко С. М., Парасій М. Г., Бобошко Б. М., Кірейцев Г. Г., Савчук В. К., Сук Л. К., Шатковська Л. С., Калюга Є. В., Гуцаленко Л. В., Лазаришина І. Д., Бардаш С. В., Сук П. Л., Петренко Н. І.). Нині цю школу очолює доктор економічних наук, професор Савчук Василь Кирилович (1940 р. н.). Він народився у селі Магалівці Вінницької області. Розвив науковий напрям – методології і організації аналізу господарської діяльності. У 1996 р. захистив докторську дисертацію на тему «Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств ». Автор 12 підручників і посібників, в тому числі: «Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств» (1973 р., 1982 р., 1995 р.),

«Економічний аналіз діяльності підприємств і організацій» (1991 р.), «Аудит і аудиторська діяльність» (1996 р.), «Основи сільськогосподарської обслуговуючої кооперації» (2001 р.), «Проектний аналіз» (2008 р.); 19 монографій, одна з яких нагороджена дипломом АН ВО України. Наукові розробки і підручники відомі і використовуються в Україні та країнах СНД. Основні курси його лекцій – Економічний аналіз; Аналіз господарської діяльності; Фінансовий аналіз;

– *Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»* (Саблук П. Т., Дем'яненко М. Я., Кошляк М. Д., Кропивко М. Ф., Моссаковський В. Б., Гайдуцький П. І., Жук В. М., Метелиця В. М., Проданчук М. А.). Нині цю школу очолює доктор економічних наук, професор Жук Валерій Миколайович (1962 р. н.). Він народився у м. Калуш Івано-Франківської області. У 2010 році захистив докторську дисертацію на тему «Розвиток бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки: теорія, методологія, практика». Того ж року обраний членом-кореспондентом НААН (відділення аграрної економіки і продовольства). Заслужений діяч науки і техніки України (2012 р.). У 2016 році обраний академіком Національної академії аграрних наук України. З 2017 року – головний науковий співробітник відділу обліку та оподаткування Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки». В. М. Жук є автором понад 280 наукових праць, в тому числі трьох одноосібних монографій. Під керівництвом В. М. Жука підготовлено 16 кандидатів та 2 докторів економічних наук;

Київський кооперативний інститут бізнесу і права (Камінська Т. Г., Шпак В. А.). Нині цю школу очолює докторка економічних наук, професорка, ректорка даного вищого навчального закладу Камінська Т. Г. (1977 р. н.). Вона народилась у м. Васильків Київської області. В 2014 р. вона захистила докторську дисертацію на тему « Бухгалтерський облік і контроль кругообороту капіталу: теорія, методологія, практика ». Авторка понад 200 друкованих праць, із них більше 100 – у фахових виданнях, 15 – у іноземних

виданнях та фахових виданнях із цитуванням у міжнародних наукометричних базах (Scopus, Index Copernicus та ін.), 4 – (у тому числі одна одноосібна);

– *ДВНЗ «Університет банківської справи»* (Кузнєцова С. А., Дмитренко І. М., Костирко Р. О.). Нині цю школу очолює докторка економічних наук, професорка, проректорка з навчально-методичної роботи ДВНЗ «Університет банківської справи» Кузнєцова Світлана Анатоліївна (1976 р. н.). Вона народилась у м. Мелітополь Запорізької області. У 2009 р. Світлана Анатоліївна захистила докторську дисертацію на тему «Синергія облікової інформації в управлінні суб'єктами господарювання» в КНЕУ.

– *Інші кийвські вищі навчальні заклади* (Голов С. Ф., Івахненко С. В., Ізмайлов Я. О., Канцуров О. О., Краєвський В. М., Лісецький А. С., Малишкін О. І., Осмятченко О. В., Скрипник М. І.).

Однією з перших в Україні обліковою науковою школою була облікова наукова школа, заснована на базі кафедри бухгалтерського обліку ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (КНЕУ).

Кафедра бухгалтерського обліку створена у 1946 році під керівництвом доцента Німчинова П. П. (1906-1983 рр.), яку він очолював 28 років. Професор П. П. Німчинов – засновник української наукової школи бухгалтерського обліку. Він народився у селі Курлахівка на Полтавщині. Облікова наукова школа КНЕУ сформована у середині 1960-тих років, коли докторську дисертацію захистив в 1966 р. професор Німчинов П. П., а згодом і професори Білуха М. Т. та Литвин Ю. Я. Професор Німчинов П. П. опублікував наукові праці про нову систему бухгалтерського обліку (1960 р.), його предмет, метод та об'єкти (1965 р. і 1966 р.), «Загальна теорія бухгалтерського обліку» (підручник, 1977 р.). П. П. Німчинов видав у 1970 р. підручник «Бухгалтерський учет в сільському господарстві з основами учета в других отраслях народного хозяйства» (спільно з Н. М. Грабовою Н. М. і Ю. Я. Литвином). Учнями професора П. П. Німчинова вважали себе відомі

українські доктори економічних наук, професори Ю. Я. Литвин, Ф. Ф. Бутинець, А. М. Герасимович, В. Б. Моссаковський, В. Г. Лінник.

У 1964 р. докторську дисертацію захистив професор Каракоз І. І. – засновник та перший завідувач кафедри економічного аналізу КНЕУ, а у 1970 р. – професор Чумаченко М. Г.

Чумаченко Микола Григорович народився у селі Гладківка Херсонської області (1925-2011 рр.). Тема його докторської дисертації «Проблеми обліку та економічного аналізу в управлінні промисловим підприємством» (1970 р.). Микола Григорович був директором Інституту промисловості (м. Донецьк, 1973-1995 рр.) НАН України, єдиним дійсним членом Національної Академії наук (НАН) України, який досліджував проблеми бухгалтерського обліку й економічного аналізу. Протягом 18 років (з 1993 р.) він очолював Академію економічних наук України. Ця Академія заснувала золоту медаль на честь академіка Чумаченка М. Г. Нею нагороджують відомих вчених-економістів України за вагомий внесок у розвиток економічної наукової думки.

Кафедра бухгалтерського обліку Національного університету біоресурсів та природокористування (НУБіП) України створена у 1959 році.

Першим завідувачем цієї кафедри був доцент Рогаченко С. М. (до 1961 р.), а з 1961 р. (до 1979 р.) – доцент (згодом професор) Малишев І. В.

Професор Ігор Володимирович Малишев (1908-1979 рр.) – один із найзнаніших українських вчених-економістів та практиків з бухгалтерського обліку й аналізу господарської діяльності. Він народився у дореволюційному Санкт-Петербурзі. Як стверджує його учень – доктор економічних наук, професор Бутинець Ф. Ф., Ігор Володимирович Малишев не лише зробив вагомий внесок в удосконалення теорії бухгалтерського обліку, а й спричинився до неоціненного поштовху для розвитку наукових поглядів своїх учнів, багато з яких стали знайомими українськими вченими-економістами: Ф. Ф. Бутинець, М. Я. Дем'яненко, Г. Г. Кірейцев, Л. С. Шатківська, О. Ф. Вербило, доценти В. К. Щербань, В.П. Ярмоленко. У 1971

р. вийшла у друку монографія І. В. Малишева «Теорія подвійності відображення господарських актів в бухгалтерському обліку» (наукові ідеї, закладені у цій монографії і досі залишаються актуальними, тому було б добре її перевидати). Тут професор дав теоретичне обґрунтування принципу подвійності та довів, що такий принцип є адекватним віддзеркаленням об'єктивно існуючої подвійної природи господарських операцій в умовах розвитку товарно-грошових відносин. Професор І. В. Малишев підготував до друку навчальний посібник «Теорія бухгалтерського обліку», але не встиг його видати. Це у 1981 р. (після смерті вченого) зробив його учень і послідовник доктор економічних наук, професор Г. Г. Кірейцев (1932-2014 рр.).

Доктор економічних наук, професор Кірейцев Григорій Герасимович народився у селі Новий Ропськ Брянської області (РФ). В 1993 р. він захистив докторську дисертацію на тему «Функції обліку в управлінні сільськогосподарським виробництвом (проблеми теорії, методології і практики)». Григорій Герасимович підготував 32 кандидати і 2 доктори економічних наук. Опублікував понад 200 наукових праць, серед яких 30 монографій, підручників, навчальних посібників та довідників. Послідовниками Кірейцева Г. Г. були Гуцаленко Л. В., Олійник С. О., Канцедал Н. А., Савченко Н. М., Савченко Р. О., Нехай В. А., Гаврилюк В. П., Мельниченко І. В., Хомовий С. М., Литвиненко В. С. та інші.

3.2. Облікові наукові школи ТНЕУ, м. Тернополя.

Тернопільська облікова наукова школа з'явилась на початку 1980-тих років після захисту докторської дисертації завідувачем кафедри бухгалтерського обліку Тернопільського фінансово-економічного інституту Іваном Олексійовичем Белебехою (1930-2015 рр.) на тему «Проблеми обліку затрат на виробництво і калькуляції собівартості продукції в сільському господарстві (на матеріалах Української РСР)» (1979 р.). Він родом з села Синиха Харківської області. Іван Олексійович був першим керівником тернопільської облікової наукової школи і першим доктором економічних наук у Тернополі за обліковою спеціальністю. У 1981 р. Іван Олексійович переїхав з Тернополя до Дніпропетровська (нині м. Дніпро), де працював завідувачем кафедри бухгалтерського обліку Дніпропетровського сільськогосподарського інституту (1981-1984 рр.), а згодом завідувачем кафедри бухгалтерського обліку Сумського Дніпропетровського сільськогосподарського інституту (1984-1988 рр.), професором кафедри економіки, бізнесу та маркетингу Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка (1988-1998 рр.), професором кафедри обліку та аудиту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка (від 2000 р.). Професор Белебеха І. О. опублікував понад 150 наукових і навчально-методичних праць, у тому числі: «Облік праці і його оплати» (1972), «Бухгалтерський облік в системі управління господарством» (1974), «Облік і калькуляція собівартості сільськогосподарської продукції» (1975), «Фінансування і кредитування сільськогосподарських підприємств» (1985), «ЕОМ у бухгалтерському обліку» (1990). З 1992 р. Іван Олексійович займався громадсько-політичною діяльністю. Він також видав багато публіцистичних статей, брошур і книг на захист української нації, української незалежної держави, серед них: «Поразки та надії України» (1996), «Українська еліта» (1999), «Україна і комунізм» (2000, 2001, 2003),

«Україна: шлях до воскресіння» (2007), «Ворожі гнізда в Україні» (2008), «Безсмертна Україна» (2009), «Національна Україна» (2010, 2011), «Світоглядні перлини Української Національної ідеї» (2010, 2011), «Національне прозріння українців» (2012), «Рятуймо українську націю» (Харків, 2013), «Філософія українського світогляду» (2013), «Нація і Націоналізм: Від Націоналізму до Національної Ідеї» (2014), «Нація має вижити і перемогти» (2014). Заслужений працівник освіти України (2008).

До складу тернопільської наукової школи з обліку, аналізу та аудиту входили і входять професори, доктори економічних наук Литвин Ю. Я., Литвин Б. М., Шкарабан С. І., Фаріон І. Д., Гуцайлюк З. В., Задорожний З.-М. В., Пушкар М. С., Крупка Я. Д., Хомин П. Я., Олійник В. М., Мех Я. В., Журавель Г. П., Білоус О. С., Федорович Р. В., Лучко М. Р., Дерій В. А., Микитюк П. П., Бруханський Р. Ф., Хорунжак Н. М., Рожелюк В. М., Семанюк В. З., Муравський В. В.; майже 60 доцентів, кандидатів економічних наук; понад 15 докторантів, аспірантів, здобувачів і молодих викладачів.

Протягом тривалого часу серед представників тернопільської облікової наукової школи був і ректор Західноукраїнського національного університету Андрій Ігорович Крисоватий (з 1989 р. до 2001 р.). Він був викладачем-стажистом, викладачем, старшим викладачем, доцентом кафедри економіки, обліку і контролю в невиробничій сфері.

Основними напрямками досліджень вчених тернопільської наукової школи з обліку, аналізу та аудиту є проблеми і перспективи розвитку обліку, економічного аналізу та контролю, оподаткування, економічної експертизи в промислових та будівельних підприємствах, підприємствах агропромислового виробництва, закладах державного сектора економіки, комерційних банках, підприємствах торгівлі тощо.

У різні часи у Тернопільському національному економічному університеті працювали доктори економічних наук, професори Юрій Якович Литвин (1929-2000 рр.); Богдан Миронович Литвин (1939-2009 рр.); Степан

Іванович Шкарабан (1940-2019 рр.), Зеновій Володимирович Гуцайлюк (1950 р. н.), Любомира Максимівна Кіндрацька (1953 р. н.), Ніна Іванівна Дорош (1954 р. н.), Василь Степанович Рудницький (1956 р. н.) та інші.

Студентами-випускниками цієї наукової школи з обліку, аналізу та аудиту були доктори економічних наук, професори Василь Степанович Рудницький, Ніна Іванівна Дорош.

Нині тернопільську наукову школу з обліку, аналізу та аудиту очолює проректор з наукової роботи Тернопільського національного економічного університету, доктор економічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України Зеновій-Михайло Васильович Задорожний (1959 р. н.). Він народився у селі Скоморохи Тернопільської області. У 2007 р. Зеновій-Михайло Васильович захистив докторську дисертацію захистив на тему «Внутрішньогосподарський облік у будівництві: методологія та організація». Автор понад 300 наукових і навчально-методичних праць з бухгалтерського обліку, аналізу й аудиту. Серед них: «Бухгалтерський облік» (1994), «Бухгалтерський облік в умовах реформування економіки» (1995), «Облік у будівництві» (2005, 2007), «Внутрішньогосподарський облік у будівництві» (2006, монографія), «Актуальні питання облікової політики підприємств щодо необоротних активів» (2011), «Фінансовий облік» (2012, 2014), «Облік у сфері послуг» (2011, 2015), «Облік і звітність за міжнародними стандартами» (2012, 2014, 2015), «Облік в галузях економіки» (2012, 2015), «Облік в підгалузях будівництва» (2012), «Стан і перспективи розвитку вітчизняної системи обліку» (2013), «Концепція розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в Україні» (2015).

До цієї школи нині входять доктори економічних наук, професори Крупка Я. Д., Дерій В. А., Лучко М. Р., Журавель Г. П., Мех Я. В., Микитюк П. П., Хорунжак Н. М., Панасюк В. М., Рожелюк В. М., Бруханський Р. Ф., Семанюк В. З., Муравський В. В. та інші.

У м. Тернополі захистили свої докторські дисертації представники інших українських наукових шкіл з бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту:

- Василь Степанович Рудницький (Львів),
- Марина Василівна Реслер (Мукачеве),
- Софія Михайлівна Кафка (Івано-Франківськ),
- Андрій Миколайович Любенко (Львів),
- Олег Іванович Скаско (Львів),
- Роман Михайлович Воронко (Львів),
- Валерія Валеріївна Фесенко (Дніпро),
- Наталія Семенівна Струк (Львів) та інші.

Юрій Якович Литвин (1929-2000 рр.), доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, академік Академії вищої школи України. Він народився у селі Пашківка на Київщині. Литвин Ю. Я. є представником київської облікової наукової школи КНЕУ та, водночас, тернопільської облікової наукової школи ТНЕУ, так як працював у цих двох провідних економічних вишах України. В 1973-1988 рр. Юрій Якович був завідувачем кафедри бухгалтерського обліку в сільському господарстві Київського інституту народного господарства (нині КНЕУ), а у 1989-2000 рр. – кафедри обліку і аудиту в сільському господарстві Тернопільської академії народного господарства (нині ТНЕУ). Докторську дисертацію він захистив на тему «Проблеми нормативного методу обліку затрат на виробництво у сільськогосподарських підприємствах» у 1974 р. Професор Литвин Ю. Я. протягом тривалого часу очолював спеціалізовану вчену раду по захисту кандидатських та докторських дисертацій при КІНГ, на якій 9 осіб захистили докторські і 280 осіб кандидатські дисертації. Науковець досліджував проблеми нормативного методу планування, обліку та контролю за витратами у сфері сільського господарства; бухгалтерського обліку й економічного контролю в умовах нормативно-чекової системи; організації

бухгалтерського обліку та економічного контролю у сільському господарстві. Професор Литвин Ю. Я. здійснив загальне редагування і забезпечив видання першого в незалежній Україні вузівського підручника «Бухгалтерський облік в сільському господарстві» (1993 р.) та його перевидання через 2 роки по тому. Професор Ю. Я. Литвин був також одним із авторів курсу лекцій «Бухгалтерський облік в сільському господарстві» (1965 р.), вузівських підручників «Бухгалтерський облік і аналіз господарської діяльності» (1973 р. та 1977 р.). Серед його учнів і послідовників В. І. Бачинський, Р. Ф. Бруханський, А. Я. Кізима, Г. Г. Мельник, Н. Г. Мельник, Н. П. Михайлишин, Н. Г. Нарзуло, Г. В. Нашкерська, М. С. Палюх, О. П. Скирпан, Н. Н. Стончучене й інші.

3.3. Облікові наукові школи ЖДТУ, м. Житомира.

Житомирська облікова наукова школа створена у 1970 р. доцентом (згодом професором, доктором економічних наук) Францом Францовичем Бутинцем за безпосередньої підтримки його вчителів – професорів П. П. Німчинова та І. В. Малишева. Створенню у Житомирському державному технологічному інституті наукової облікової школи сприяли київські професори, доктори економічних наук Г. Г. Кірейцев, О. С. Бородкін, А. М. Герасимович та Ю. І. Осадчий.

Доктор економічних наук, професор Франц Францович Бутинець (1938 р. н.) керував цією школою до 2014 р. Він народився у селі Болярка Житомирської області. У 1986 р. Франц Францович захистив докторську дисертацію на тему «Проблеми господарського контролю і ревізії в сільському господарстві: питання методології, теорії та практики». Він автор понад 250 наукових праць, у тому числі: «Контроль і ревізія сільськогосподарських підприємств» (1973), «Організація і проведення ревізій в сільськогосподарських підприємствах» (1976), «Збірник задач з контролю і ревізії в сільському господарстві» (1978), «Інвентаризація в підприємствах сільського господарства» (1982), «Орендні відносини в сільському господарстві» (1989), «Історія розвитку бухгалтерського обліку» (1999), «Контроль і ревізія» (2000), «Бухгалтерський облік: роздуми вченого» (2001), «Бухгалтерський словник» (2001), «Історія бухгалтерського обліку» (2001), «Бухгалтерський облік в Україні. Міфологія» (2003), «Аудит: стан і тенденції розвитку в Україні та світі» (2003), «Словник обліково-економічних термінів» (2004, 2006), «Проблеми науки бухгалтерського обліку: реалії» (2005), «Бухгалтерський облік в зарубіжних країнах» (2005), «Бухгалтерський облік у бюджетних установах» (2006).

Нині Житомирську облікову наукову школу очолює ректор Державного університету «Житомирська політехніка», доктор економічних наук, професор Євдокимов Віктор Валерійович (1979 р. н.). Він народився в м. Житомир. У

2011 р. Віктор Валерійович захистив докторську дисертацію на тему «Концепція інтегрованої системи бухгалтерського обліку: теорія, методологія, організація». Він є автором багатьох наукових праць, серед яких: «Моделювання в розвитку теорії та методології бухгалтерського обліку» (2006), «Адаптивна модель інтегрованої системи бухгалтерського обліку» (2010), «Розвиток бухгалтерського обліку в умовах глобалізації: ісламська модель» (2012), «Концепція управління економічною безпекою суб'єктів господарювання в контексті теорії сталого розвитку» (2013), «Міжнародні моделі регулювання звітності сталого розвитку: аналіз сучасного стану» (2013), «Бухгалтерський облік основної діяльності лізингових компаній» (2014.), «Бухгалтерський облік діяльності судноплавних підприємств» (2014).

До складу членів цієї наукової облікової школи тепер входять доктори економічних наук, професори Бутинець Т. А., Виговська Н. Г., Грицишен Д. О., Євдокимов В. В., Жиглей І. В., Замула І. В., Лаговська О. А., Легенчук С. Ф., Мороз Ю. Ю., Олійник О. В., Петрук О. М., Чижевська Л. В., Свірко С. В. та інші.

Представники Житомирської облікової наукової школи досліджують проблеми фінансового обліку; обліково-аналітичного забезпечення вартісно-орієнтованого управління, прогнозування фінансового стану підприємства; соціально відповідальної діяльності; розвитку бухгалтерського обліку для забезпечення стійкого розвитку економіки; якості облікової інформації; організації і методики бухгалтерського обліку діяльності підприємств в умовах ризику; розвитку документування з позицій процесного підходу; обліку та контролю в будівництві; операцій з давальницькою сировиною та туристичної діяльності, з венчурними інвестиціями; орендних і лізингових операцій; обліку власного капіталу в господарських товариствах; організації бухгалтерського обліку; міжнародних аспектів обліку; комп'ютеризації бухгалтерського обліку;

теорії та методології економічного аналізу і статистики; бухгалтерської професійної діяльності, методики викладання облікових дисциплін тощо.

3.4. Облікові наукові школи ХДУХТ, ХНЕУ, м. Харкова та Харківської області.

Харківська облікова наукова школа представлена такими вченими-обліковцями як Азаренков Г. Ф., Артюх О. В., Белебеха І. О., Бочуля Т. В., Бутко С. Д., Галкін О. Ф., Грінько А. П., Давидюк Т. В., фон Дітмар М. Ф., Єршова Н. Ю., Крутова А. С., Маренич Т. Г., Огійчук М. Ф., Пилипенко А. А., Тарасова Т. О., Харламова О. В., Янчев А. В., Янчева Л. М.

Вони були або є вченими-обліковцями Харківського національного аграрного університету (ХНАУ) ім. В. В. Докучаєва, Харківського національний економічний університет (ХНЕУ) імені Семена Кузнеця, Харківського державного університету харчування та торгівлі (ХДУХТ), Харківського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університету банківської справи».

Харківську облікової наукової школи започаткував Микола Федорович фон Дітмар. Він був ініціатором створення Харківського комерційного інституту. Микола Федорович випускав та фінансував провінційний журнал «Рахівництво та господарство» (1912-1914 рр.), орган Харківського відділення російського технічного товариства. Його справу у формуванні Харківської облікової наукової школи продовжили професори С. Д. Бутко та О. Ф. Галкін.

Степан Данилович Бутко (1894-1968 рр.) з 1929 р. завідував відділом в Наркомземі УРСР у м. Харкові. В Харківському сільськогосподарському інституті ім. В. В. Докучаєва Степан Данилович працював від 1933 р. старшим викладачем кафедри економіки і організації сільського господарства, а згодом – завідувачем кафедри соціалістичного обліку. У 1940 р. захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата економічних наук. В роки війни Степан Данилович пішов добровольцем на фронт, а з 1944 р. повернувся до інституту на посаду доцента кафедри економіки і організації сільського господарства. З 1949 до 1962 роки С. Д.

Бутко очолював кафедру сільськогосподарської статистики і обліку. В 1961 р. йому присвоєно вчене звання професора. С. Д. Бутко опублікував понад 50 науково-методичних праць, навчальних посібників і статей загальним обсягом більше 150 обл.-вид. арк.

Завідувач кафедри бухгалтерського обліку і статистики Харківського сільськогосподарського інституту ім. В. В. Докучаєва Олександр Федорович Галкін (1923-1986 рр.) народився у селі Рускіє Буртаси Татарської АРСР (Росія). В 1968 р. він захистив докторську дисертацію на тему: «Відтворення та використання основних і оборотних фондів колгоспів». На кафедрі бухгалтерського обліку і статистики під його керівництвом працювали курси підвищення кваліфікації викладачів інститутів і технікумів з усього колишнього Радянського Союзу з бухгалтерсько-фінансових дисциплін. Галкін О. Ф. був автором 85 наукових та навчально-методичних праць.

За радянських часів підручниками з теорії бухгалтерського обліку цієї школи користувались студенти усіх сільськогосподарських вишів колишнього Союзу.

Нині цю облікову наукову школу очолює Огійчук Микола Федосійович (1937 р. н.), завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва, кандидат економічних наук, професор. Він народився у селі Горбулево Житомирської області. Автор понад 200 праць, у тому числі 24 підручників, навчальних посібників, монографій. Серед них: «Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами» (2016 р.), «Аудит: організація і методика» (2010 р.), «Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах» (1994 р., 2001 р.), «Теорія бухгалтерського обліку» (2006 р.), «Бухгалтерський облік в сільському господарстві в первинних документах і проводках» (2008 р.).

3.5. Облікові наукові школи ЛТЕУ, НУ «Львівська політехніка», ЛНУ ім. І. Франка, м. Львова.

Основним напрямком *Львівської* облікової наукової школи є розробка проблем теорії, методології і практики економічного аналізу, удосконалення обліку та аудиту в Україні.

До Львівської облікової наукової школи входять вчені-економісти з Львівського національного університету ім. Івана Франка, Національного університету «Львівська політехніка», Львівського торгівельно-економічного університету, Національної академії друкарства, Львівського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університету банківської справи», Львівського інституту економіки і туризму тощо.

У Львівській обліковій науковій школі працювали і працюють доктори економічних наук, професори Бачинський В. І., Височан О. С., Воронко Р. М., Гарасим П. М., Загородній А. Г., Корягін М. В., Куцик П. О., Ковалюк О. М., Любенко А. М., Озеран В. О., Павлюк І. М., Петришин Л. П., Пилипенко Л. М., Редченко К. І., Рудницький В. С., Скаско О. І., Струк Н. С., Усач Б. Ф., Швець В. Є.

Першим керівником Львівської облікової наукової школи був завідувач кафедри обліку і аудиту Львівського національного університету ім. І. Франка (1993-2004 рр.), доктор економічних наук, професор Мних Євген Володимирович (1948-2014 рр.). У 1991 р. захистив докторську дисертацію на тему «Методика і організація комплексного економічного аналізу ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів». Основними його працями були: «Економічна оцінка цільового використання палива» (1981 р.), «Аналіз ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів» (1991 р.), «Економічний аналіз на промисловому підприємстві» (1996 р.), «Економічний аналіз» (2000 р., 2005 р., 2006 р., 2011 р.), «Фінансовий контроль бюджетних ресурсів» (2008 р.), «Економічний аналіз діяльності підприємств» (2008 р.), «Аудит дохідної частини державного

бюджету» (2008 р.), «Державний фінансовий аудит: методологія і організація» (2009 р.), «Теорія економічного аналізу» (2009 р.), «Фінансовий аналіз» (2010 р.). З 2004-2014 рр. професор Мних Є. В. працював завідувачем кафедри фінансового аналізу і контролю на факультеті обліку, аудиту та економічної кібернетики Київського національного торговельно-економічного університету.

Нині цю облікову наукову школу очолює доктор економічних наук, професор Рудницький Василь Степанович (1956 р. н.), завідувач кафедри аудиту Львівської комерційної академії (2001-2013 рр.); завідувач кафедри обліку і оподаткування (з 2013 р.) Львівського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університету банківської справи». Він народився в селі Бібшани Львівської області. У 1999 р. захистив докторську дисертацію на тему «Аудит у системі контролю: методологічні та організаційні аспекти (на прикладі підприємств споживчої кооперації України)». Це була перша докторська дисертація з аудиту в Україні. Василь Степанович співавтор низки монографій: «Економічні ризики: Фінансово-обліково-аналітичний аспекти» (2011 р.), «The problems of accounting, analysis and financial reporting: experience of Ukraine and Poland» (2012 р.), «Фінансове та обліково-аналітичне забезпечення діяльності туристичних підприємств» (2016 р.), «Удосконалення системи бухгалтерського обліку, аналізу і контролю як інформаційного забезпечення управління суб'єктами господарювання» (2018 р.). В. С. Рудницький є автором підручників та навчальних посібників: «Аудит» (2001 р.), «Аудит» (2003 р., 2-ге перевидання), «Аудит» (2007 р. 3-тє перевидання), «Судово-бухгалтерська експертиза економічних правопорушень» (2004 р.), «Облік зовнішньоекономічної діяльності» (2014 р.), «Управлінські інформаційні системи в обліку, аналізі та аудиті» (2015 р.), «Організація і методика аудиту» (2015 р.). Під керівництвом Василя Степановича захистили докторські дисертації Лазаришина І. Д., Редченко К. І. та кандидатські: Воронко Р. М., Редченко К. І., Думинець О. С., Гуцайлюк Л. О., Шеремета Г. М., Любенко А. М., Лозовицький С. П., Зоріна

О. А., Бойко Р. В., Бунда О. М., Саченко С. І., Любезна І. В., Лозовицька
Д. С., Хом'як Т. Р., Банера Н. П., Марчин М. І.

3.6. Облікові наукові школи ОНЕУ, Одеси.

Одеську облікову наукову школу започаткував практик і теоретик бухгалтерського обліку й аналізу, доктор економічних наук, професор Віталій Федорович Палій (1927-2013 рр.). Він народився в місті Одеса. У 1975 р. захистив докторську дисертацію на тему «Розвиток обліку та економічного аналізу в сучасних умовах управління підприємствами». На початку 1970-х років Віталій Федорович переїхав до Москви. Там був професором кафедри обліку, аналізу та аудиту Московського державного університету; засновником і керівником АТ «Союзаудит» и ТОВ «Палій і сини». Він написав майже 300 наукових праць, з них понад 50 підручників, посібників, монографій, а саме: «Фінансовий облік», «Управлінський облік», «Міжнародні стандарти фінансової звітності», «Введення в теорію бухгалтерського обліку», «Бухгалтерський облік в системі економічної інформації», «Основи калькулювання» тощо. Низка його праць опублікована у Великобританії, Німеччині, Болгарії, Угорщині, Китайській Народній Республіці.

Згодом цю облікову наукову школу очолював завідувач кафедри бухгалтерського обліку та аудиту Одеського державного економічного університету, доктор економічних наук, професор Борис Іванович Валуєв (1930-2015 рр.). Він народився у селі Чулаківка Херсонської області. У 1978 р. захистила докторську дисертацію на тему «Розвиток організації управління економіко-виробничих об'єднань (програмно-цільовий підхід)». Борис Іванович автор понад 120 праць, серед них: «Бухгалтерський облік і аналіз господарської діяльності металургійного заводу» (1960 р.), «Внутрішньовиробничий госпрозрахунок в управлінні швейною промисловістю» (1974 р.), «Управління економікою в об'єднаннях легкої промисловості» (1977 р.), «Проблеми розвитку обліку в промисловості» (1984 р.), «Контроль в системі внутрішньовиробничого госпрозрахунку» (1987 р.).

Нині одеську облікову наукову школу очолює завідувач кафедри бухгалтерського обліку та аудиту Одеського національного економічного університету, доктор економічних наук, професор Наталія Олексіївна Лоханова (1973 р. н.). Вона народилась у місті Кізел Пермського краю (Росія). У 2013 р. захистила докторську дисертацію на тему «Облік у системі управління економічною стійкістю підприємств: інституційний підхід». Основними напрямками досліджень Наталії Олексіївни є облік і контроль в системі управління економічною стійкістю підприємств, облік в умовах інституціональних перетворень, Міжнародні стандарти фінансової звітності, управлінський облік, стратегічний управлінський облік.

Одеська облікова наукова школа представлена докторами економічних наук, професорами Біденком Д. С., Валувєвим Б. І., Гейєр Є. С., Деречином В. В., Крамаровським Л. М., Кузіною Р. В., Лохановою Н. О., Максимовою В. Ф., Слободяник Ю. Б. Вони є представниками ОНЕУ та ОНАУ.

3.7. Облікові наукові школи Дніпра, Дніпропетровської області.

Дніпропетровська облікова наукова школа представлена докторами економічних наук, професорами Атамас П. Й., Брадулом О. М., Будько О. В., Вакульчик О. М., Гушком С. В., Приходьком І. П., Усатенко О. В., Фесенко В. В., Шайканом А. В. та іншими. У свій час у цій обліковій науковій школі працювали доктори економічних наук, професори Белебега І. О., Плаксієнко В. Я.

Провідними серед вишів Дніпра та області є облікові наукові школи ДВНЗ «Криворізький національний університет», Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро), Дніпровського державного технічного університету, Університету імені Альфреда Нобеля, Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара, Дніпровський державний аграрно-економічний університет.

Дніпропетровську облікову наукову школу очолює доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування ДВНЗ «Криворізький національний університет» Брадул Олександр Михайлович. У 2009 р. він захистив докторську дисертацію на тему «Теорія та методологія бухгалтерського обліку і аналізу діяльності корпорацій». Нині основним напрямком його наукових досліджень є облікове та контрольно-аналітичне забезпечення менеджменту корпорацій. Олександр Михайлович опублікував низку наукових і навчально-методичних праць, серед яких: «Аналіз фінансового стану виробничої та комерційної діяльності підприємства» (2005 р.), «Обліково-аналітичне забезпечення менеджменту корпорацій» (2009 р.), «Бухгалтерський облік. Особливості ведення на гірничо-збагачувальних комбінатах України» (2011 р.), «Методологічні основи варіантного аналізу як джелела інформаційно-аналітичного забезпечення менеджменту корпорацій» (2012 р.), «Бухгалтерський облік, контроль і аналіз: проблеми теорії та методології» (2013 р.), «Бухгалтерський облік (особливості ведення

на гірничо-збагачувальних комбінатах України)» (2014 р.), «Інноваційний та соціально-гуманітарний розвиток економічних систем в Україні» (2015 р.), «Бінарність при відображенні корпоративних прав в обліку» (2016 р.), «Реалії та перспективи розвитку бухгалтерської професії в Україні» (2016 р.), «Оптимальна структура балансу як передумова фінансової стійкості підприємства» (2018 р.).

За останні роки дніпропетровської облікової наукової школи захистили декілька докторських дисертацій:

– Будько Оксана Володимирівна, на тему «Система обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку організації» (професор кафедри фінансів та обліку Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», захист відбувся у КНЕУ в 2018 р.);

– Усатенко Ольга Вікторівна, на тему «Бухгалтерський облік і аналіз венчурної діяльності» (професор кафедри обліку і аудиту Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», захист відбувся у ЖДТУ в 2018 р.);

– Фесенко Валерія Валеріївна, на тему «Методологія аудиту та аналізу зовнішньоекономічної діяльності пов'язаних підприємств» (професор кафедри обліку, аудиту, аналізу та оподаткування Університету митної справи та фінансів, захист відбувся у ТНЕУ в 2019 р.).

Тема 4. Інші українські облікові наукові школи.

- 4.1. Облікові наукові школи Сходу України (донецька, луганська, сумська).
- 4.2. Облікові наукові школи Півдня України (кримська, кропивницька (кіровоградська), запорізька, миколаївська, херсонська).
- 4.3. Облікові наукові школи Центру і Півночі України (вінницька, полтавська, хмельницька, черкаська, чернігівська).
- 4.4. Облікові наукові школи Заходу України (волинська, закарпатська, івано-франківська, рівненська, чернівецька).

4.1. Облікові наукові школи Сходу України (донецька, луганська, сумська).

Донецька облікова наукова школа започаткована доктором економічних наук, професором Шпігом Олександром Андрійовичем (1923-1994 рр.). Він був завідувачем кафедри бухгалтерського обліку і аналізу господарської діяльності Донецького інституту радянської торгівлі (нині Донецький університет економіки і торгівлі (ДонУЕТ) імені Михайла Туган-Барановського, що знаходиться у м. Кривий Ріг) з 1973 р. до 1988 р. У 1982 р. Шпіг О. А. захистив докторську дисертацію на тему «Проблеми обліку і контролю у зміцненні господарського розрахунку» (на матеріалах державної роздрібної торгівлі СРСР) (1982 р.).

Тривалий час кафедрою бухгалтерського обліку ДонУЕТ керував кандидат економічних наук, професор керував Чацкіс Ю. Д. (1932 р. н.). Він опублікував понад сто наукових праць, у тому числі такі: «Тлумачний словник фінансово-бухгалтерських термінів і понять», «Теорія бухгалтерського обліку», «Бухгалтерський облік: основи теорії і практики».

На цій кафедрі також працювали докторка економічних наук, професорка Петренко С. М. та кандидатка економічних наук, професорка

Сухарева Л. О. Докторка економічних наук, професорка Петренко Світлана Миколаївна захистила докторську дисертацію на тему «Внутрішній контроль діяльності підприємств і його інформаційне забезпечення: теорія, методологія, організація» у 2010 р. в НАСОНА.

Луганська облікова наукова школа представлена такими науковцями як Житня І. П., Житній П. Є., Ларікова Л. Ф., Мухіна М. Ю., Рудецька Н. А., Чиж В. І. та інші.

Докторка економічних наук, професорка, Заслужена діячка науки і техніки України, дійсна членкиня Академії інженерних наук України, завідувачка кафедри обліку і аудиту Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля Житня Інна Павлівна (1938 р. н.). У 1985 р. захистила докторську дисертацію на тему «Проблеми економічного аналізу основних виробничих фондів у промисловості». Авторка понад 200 наукових і навчально-методичних праць, у тому числі: «Національні стандарти бухгалтерського обліку (коментарі, кореспонденція рахунків, приклади конкретних ситуацій)» (2000 р.), «Теорія економічного аналізу» (2004 р.), «Економічний аналіз» (2006 р.).

Доктор економічних наук, професор Житній Павло Євгенович (1969-2019 рр.), син Інни Павлівни Житньої. У 2009 р. захистив докторську дисертацію на тему «Організаційно-методологічні аспекти облікової політики фінансово-промислових систем». Був завідувачем кафедри банківської справи Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля.

Сумська облікова наукова школа представлена Савченком Т. Г., Макаренком І. О., Михайловим М. Г., Гордієнком М. І. та іншими.

Доктор економічних наук, професор Савченко Тарас Григорович (1981 р. н.) очолює кафедру бухгалтерського обліку та оподаткування Сумського державного університету. Він народився у місті Гадяч Полтавської області. Тарас Григорович захистив докторську дисертацію на тему «Банківська система у забезпеченні формування та підтримки рівноважних станів у

економіці» в 2013 р. у ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України».

Доцент бухгалтерського обліку та оподаткування Сумського державного університету Макаренко Інна Олександрівна захистила докторську дисертацію на тему «Конвергентна стейкхолдерська модель обліку, звітності та аудиту в умовах сталого розвитку» у 2018 р. в ЖДТУ.

Професор кафедри обліку і оподаткування Михайлов Микола Григорович працював у Сумському національному аграрному університеті.

Він був автором низки підручників та навчальних посібників з бухгалтерського обліку, серед яких: «Теорія бухгалтерського обліку» (1996 р.), «Все про облік виробничих запасів» (2000 р.), «Національні стандарти в бухгалтерському обліку: питання використання» (2002 р.), «Облікова політика підприємства» (2007 р.), «Звітність сільськогосподарських підприємств» (2007 р.).

Цю кафедру нині очолює професор Гордієнко Микола Іванович (1963 р. н.). Він народився у селі Коровинці Сумської області. Микола Іванович автор 17 підручників і 36 наукових фахових статей.

4.2. Облікові наукові школи Півдня України (кримська, кропивницька (кіровоградська), миколаївська, херсонська).

Представниками кримської облікової наукової школи були або є доктори економічних наук, професори Рашковський І. Ф., Кантаєва О. В., Сметанко О. В., Сурніна К. С.

Професор Рашковський Іван Феоктистович (1925-1999 рр.) був Головним бухгалтером Білоцерківського та Львівського сільськогосподарського інститутів, завідувачем кафедри бухгалтерського обліку Львівського сільськогосподарського інституту, а згодом кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Кримського сільськогосподарського інституту. Він народився у селі Малополовецьке Київської області. Іван Феоктистович був автором 107 публікацій.

Професорка кафедри обліку і аудиту Севастопольського інституту банківської справи ДВНЗ «Університету банківської справи» Кантаєва Ольга Володимирівна захистила докторську дисертацію на тему «Бухгалтерський облік та аналіз інноваційної діяльності підприємств: організація і методологія» у 2011 р. в ЖДТУ.

Доцент Кримського економічного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Сметанко Олександр Васильович захистив докторську дисертацію на тему «Становлення та розвиток внутрішнього аудиту в акціонерних товариствах України» у 2015 р. в КНЕУ.

Завідувач кафедри обліку і аудиту, професорка Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського Сурніна Катерина Станіславівна захистила докторську дисертацію на тему «Аналітичні процедури в аудиті: методологія та організація» у 2012 р. в Національній академії статистики, обліку та аудиту (НАСОА).

Кропивницьку (кіровоградську) облікову наукову школу очолював доктор економічних наук, професор Давидов Григорій Миколайович (1942-

2018 рр.). У 1987-2002 рр. він керував кафедрою бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності / кафедрою аудиту та аналізу господарської діяльності Центральноукраїнського національного технічного університету (ЦНТУ). В 2002-2005 рр. Григорій Миколайович був деканом економічного факультету, а з 2005 року – деканом факультету обліку та фінансів ЦНТУ. Водночас, Григорій Миколайович працював на посаді професора кафедри аудиту та оподаткування цього ж університету. В 2006 році Г. М. Давидов захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук на тему «Формування теоретичних основ аудиту». Григорій Миколайович опублікував понад 250 публікацій наукового та навчально-методичного характеру, серед яких – чотири монографії та 10 навчальних посібників і підручників із аудиту, обліку і аналізу тощо.

Нині Кропивницьку (кіровоградську) облікову наукову школу очолює докторка економічних наук, професорка, завідувачка кафедри аудиту та оподаткування, декантка факультету обліку та фінансів Центральноукраїнського національного технічного університету Шалімова Наталія Станіславівна (1974 р. н.). Вона народилась в селі Велика Виска Кіровоградської області. У 2013 р. Наталія Станіславівна захистила докторську дисертацію на тему «Аудит в системі соціально-економічних відносин України» в КНЕУ. Шалімова Н. С. опублікувала понад 150 праць, з них: 120 наукового та 30 навчально-методичного спрямування.

Запорізька облікова наукова школа представлена докторами економічних наук, професорами Проскуріною Н. М., Череп А. В., Болдуєвим М. В., Шмиголь Н. М., Соколом О. Г., Трачовою Д. М.

Докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри аудиту та оподаткування Запорізького національного університету Проскуріна Неля Миколаївна (1964 р. н.) захистила докторську дисертацію на тему «Розвиток процедур аудиту: теорія та методологія» у 2012 р. в НАСОНА.

Докторка економічних наук, професорка, декантка економічного факультету, професорка кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Запорізького національного університету Череп Алла Василівна (1960 р. н.) захистила докторську дисертацію на тему «Управління витратами підприємств харчової промисловості» у 2008 р. в Національному університеті харчових технологій (м. Київ). Опублікувала навчальний посібник з дисципліни «Економічний аналіз».

Завідувач кафедри обліку і аудиту Класичного приватного університету (м. Запоріжжя), доктор наук з державного управління, професор Болдуєв Михайло Валентинович захистив докторську дисертацію на тему «Формування організаційно-економічного механізму державного регулювання розвитку регіонального АПК» у 2009 р. в цьому університеті.

Докторка економічних наук, професорка, завідувачка кафедри аудиту та оподаткування Запорізького національного університету Шмиголь Надія Миколаївна захистила докторську дисертацію на тему «Сучасні підходи до управління доходами підприємств харчової промисловості в умовах розвитку ринкових відносин» у 2012 р. в Національному університеті харчових технологій (м. Київ).

У 2019 р. в ННЦ «Інститут аграрної економіки» (м. Київ) докторські дисертації захистили: доцент Таврійського державного агротехнологічного університету (м. Мелітополь) Сокіл Олег Григорійович на тему «Обліково-аналітичне забезпечення сталого розвитку аграрного підприємництва: теорія, методологія, практика» та доцентка цього ж університету Дар'я Миколаївна Трачова на тему «Обліково-інформаційне забезпечення формування амортизаційної політики: теорія, методологія, організація».

Миколаївська облікова наукова школа докторами економічних наук, професорами Дубініною М. В., Норд Г. Л.

Докторка економічних наук, професорка, завідувачка кафедри обліку і оподаткування Миколаївського національного аграрного університету Дубініна Марина Вікторівна захистила докторську дисертацію на тему «Управління інституціонально-структурною трансформацією аграрного сектору економіки України» у 2013 р. в цьому університеті.

Професорка, директорка Навчально-наукового інституту післядипломної освіти Чорноморського національного університету імені Петра Могили (м. Миколаїв) Норд Ганна Леонідівна захистила докторську дисертацію на тему «Бухгалтерський облік та аналіз інноваційної діяльності підприємств: організація і методологія» у 2019 р. в ЖДТУ.

Херсонська облікова наукова школа представлена докторами економічних наук, професорами Трушем В. Є., Сарапіною О. А., Осадчою Т. С.

Першим керівником Херсонської облікової наукової школи був професор Труш Володимир Євдокимович (1941 р. н.). З 1984 р. до 2012 р. Володимир Євдокимович очолював кафедру обліку і аудиту, водночас, з 1996 р. до 2005 р. він був деканом економічного факультету Херсонського національного технічного університету. Автор понад 215 наукових та навчально-методичних розробок.

З 2012 року кафедрою обліку і аудиту Херсонського національного технічного університету керує докторка економічних наук, професорка Сарапіна Ольга Андріївна. Вона захистила докторську дисертацію на тему «Фінансова реструктуризація в управлінні розвитком підприємств харчової промисловості» у 2011 р. в Миколаївському державному аграрному університеті. Ольга Андріївна є авторкою понад 250 наукових і методичних праць, у тому числі: 6 монографій, 10 посібників.

Докторка економічних наук, доцентка, професорка кафедри фінансів, обліку та підприємництва Херсонського державного університету Осадча Тетяна Станіславівна (внучка відомого в Україні доктора економічних наук, професора Осадчого Ю. І.) захистила докторську дисертацію на тему «Бухгалтерський облік та аналіз ренти: теорія і методологія» у 2018 р. в ЖДТУ.

4.3. Облікові наукові школи Центру і Півночі України (вінницька, полтавська, хмельницька, черкаська, чернігівська).

Вінницьку облікову наукову школу очолює докторка економічних наук, професорка, завідувачка кафедри бухгалтерського обліку Вінницького національного аграрного університету Правдюк Наталія Леонідівна (1963 р. н.). Вона народилась у смт. Брацлав Вінницької області. Наталія Леонідівна у 2006 р. захистила докторську дисертацію на тему «Фінансовий облік в агропромисловому виробництві: теорія, методологія, практика» в ННЦ «Інститут аграрної економіки» (м. Київ). Основні її праці: «Кредитні спілки у фінансовому забезпеченні розвитку аграрного бізнесу» (2001 р.), «Тенденції розвитку фінансового обліку в агропромисловому виробництві» (2005 р.), «Фінансовий облік в агропромисловому виробництві: теорія, методологія, практика» (2006 р.), «Актуальні питання організації обліково-аналітичного процесу на підприємствах агропромислового комплексу України» (2010 р.), «Обліково-аналітичне та фінансове забезпечення управління підприємством» (2012 р.), «Сучасні тенденції, новації, перспективи розвитку фінансового механізму та обліково-аналітичного забезпечення економічного розвитку діяльності суб'єктів господарювання: теорія, методика, практика» (2015 р.). Наталія Леонідівна керує науковою обліковою школою на тему «Удосконалення бухгалтерського обліку в умовах аграрного ринку». Випускники цієї наукової облікової школи захистили 11 кандидатських дисертацій: Янчук Г. В., Гудзенко Н. М., Кривоконь О. С., Китайчук Т. Г., Настенко М. М., Любар О. О., Корпанюк Т. М., Юрчук Н. П., Рижмань Л. Д., Покин'єчерета В. В., Мулик Я. І.

Тривалий час у Вінницькій обліковій науковій працювала (з 1989 р. до 2019 р.) докторка економічних наук, професорка Гуцаленко Любов Василівна (1965 р. н.). Вона народилась у селі Студена Вінницької області. У 2011 р. Любов Василівна захистила докторську дисертацію на тему «Формування адаптивної системи обліку і контролю прибутків сільськогосподарських

підприємств» в ННЦ «Інститут аграрної економіки» (м. Київ). Основними її працями є: «Зарубіжний досвід кредитування приватних власників через систему кредитних кооперативів» (2001 р.), «Облік державної підтримки агропромислового виробництва» (2007 р.), «Державний фінансовий контроль» (2009 р.), «Адаптивна система обліку і контролю результатів діяльності сільськогосподарських підприємств» (2010 р.), «Професійна етика» (2011 р.), «Формування адаптивної системи обліку і контролю прибутків сільськогосподарських підприємств» (2011 р.), «Системний обліковий підхід до визначення прибутку сільськогосподарськими підприємствами» (2012 р.), «Організація обліку і контролю виробництва біологічного палива» (2013 р.), «Обліково-контрольне забезпечення прямої державної підтримки фермерських господарств» (2014 р.), «Історико-теоретичні аспекти розвитку обліку, контролю і аналізу в Україні та світі» (2015 р.), «Обліково-контрольне забезпечення операційної та інвестиційної нерухомості сільськогосподарських підприємств» (2016 р.), «Організаційно-методичні аспекти обліку та контролю невиробничих витрат» (2016 р.), «Стратегічний розвиток підприємств аграрної сфери економіки України: аналітико-прогнозна оцінка» (2017 р.). Під її науковим керівництвом захищено 7 кандидатських дисертацій доцентами і старшими викладачами Вінницького національного аграрного університету: Братчук Л. М., Здирко Н. Г., Лепетан І. М., Козаченко А. Ю., Подолянчук О. А., Фабіяньська В. Ю., Яремчук Н. Ф.

Вінницьку облікову наукову школу представляють і докторки економічних наук, професорки Овсюк Н. В., Плахтій Т. Ф.

Полтавська облікова наукова школа була і є представлена професорами та доцентами: Атрощенко І. В., Веригую Ю. А., Зайцем О. В., Карпенко О. В., Козаком І. Д., Кулик В. А., Плаксієнком В. Я., Фесенком Д. М. та іншими.

Одним з провідних вишів на Полтавщині є вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (ПУЕТ).

Першим завідувачем кафедри бухгалтерського обліку цього вишу став кандидат економічних наук, доцент Іван Давидович Козак, який ініціював створення облікової наукової школи кафедри. У 1979 р. цю кафедру очолив кандидат економічних наук, доцент Олексій Вікторович Заєць. Через 5 років відбувся цієї кафедри на дві: кафедру бухгалтерського обліку, контролю та аналізу господарської діяльності і кафедру інформаційно-обчислювальних систем.

У 1987 р. кафедру очолила кандидат економічних наук, доцент Юстина Андріївна Верига (1941 р. н.), а з 2001 р. – кандидат економічних наук, доцент Ольга Марківна Губачова. З 2006 р. до 2015 р. цією кафедрою керувала кандидат економічних наук, професор Юстина Андріївна Верига. Її наукові інтереси: проблеми організації і методології бухгалтерського обліку, звітності, аналізу і аудиту в умовах глобальних економічних змін. З цієї тематики Юстина Андріївна опублікувала 420 наукових і навчально-методичних праць.

З 2015 р. до 2018 р. завідувачем кафедри бухгалтерського обліку і аудиту ПУЕТ була кандидатка економічних наук, професорка Карпенко Ольга Василівна (1957 р.). Коло її наукових інтересів: проблеми удосконалення управлінського обліку; удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством в умовах сталого розвитку; методика викладання у вищій школі; проблеми забезпечення якості освітньої діяльності; інтернаціоналізація освітньої діяльності. Ольга Василівна опублікувала понад 200 наукових і навчально-методичних праць. Під її науковим керівництвом захищено 4 кандидатські дисертації з управлінського обліку.

З 2018 р. кафедрою бухгалтерського обліку і аудиту керує докторка економічних наук, доцент Кулик Вікторія Анатоліївна. У 2017 році вона захистила докторську дисертацію на тему «Бухгалтерський облік діяльності підприємств електронного бізнесу: теорія, методологія та організація» в ЖДТУ. Коло її наукових інтересів: бухгалтерський облік у електронному

бізнесі; організація обліку й облікова політика підприємства; проблеми підготовки фахівців з бухгалтерського обліку. Вікторія Анатоліївна опублікувала понад 200 наукових і навчально-методичних праць.

Доктор економічних наук, професор Плаксієнко Валерій Якович (1954 р. н.) очолює кафедру бухгалтерського обліку та економічного контролю Полтавської державної аграрної академії з 2009 р. Тема його докторської дисертації «Вплив співвідношення оплати праці і матеріальних витрат на рівень та структуру доходів сільського господарства» (1997 р.).

Цією кафедрою колись керували доцент Атрощенко І. В., професор Фесенко Д. М. та інші.

Хмельницька облікова наукова школа. Першим керівником Хмельницької облікової наукової школи був професор Кругляк Броніслав Степанович (1939 р. н.). Він народився у селі Фащіївка Хмельницької області. У 1981 році захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук на тему «Проблеми обліку та аналізу ефективності використання основних засобів і капіталовкладень на прикладі підприємств України». З 1988 р. Б. С. Кругляк працював у Хмельницькому технологічному інституті (нині Хмельницький національний університет) на кафедрі бухгалтерського обліку, ревізії та контролю. В період з 1991 до 1993 рік очолював кафедру ревізії і контролю, яка в 1993 році була об'єднана з кафедрою обліку та аудиту. Тепер працює на посаді професора кафедри обліку та аудиту цього ж вишу.

Нині Хмельницькою обліковою науковою школою доктор економічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи – перший проректор Хмельницького національного університету Войнаренко Михайло Петрович (1950 р. н.). Він народився Струга Хмельницької області. Протягом багатьох років цей професор очолював кафедру обліку та аудиту. Тепер професор цієї кафедри. У 1995 р. Михайло Петрович захистив докторську дисертацію на тему «Організаційно-економічні основи розвитку сфери обслуговування населення в Україні». Опублікував понад 350

наукових праць, у тому числі 14 наукових монографій і наукових доповідей, 7 підручників і навчальних посібників.

Черкаську облікову наукову школу доктори економічних наук, професори презентують Яценко В. М., Гавриленко В. О., Яценко О. В., Мельниченко О. В., Кучеренко Т. Є.

Першим керівником Черкаської облікової наукової школи був доктор економічних наук, професор Яценко Володимир Микитович (1949 р. н.), який у 2000-2015 рр. був завідувачем кафедри бухгалтерського обліку, аналізу і аудиту (водночас, працював на посаді проректор з науково-педагогічної роботи та соціально-економічного розвитку) Черкаського державного технологічного університету. Володимир Микитович народився у селі Драбівка Черкаської області. У 2004 р. Володимир Микитович захистив докторську: дисертацію на тему «Стратегія забезпечення ефективного розвитку аграрної і переробної сфер АПК України».

Нині кафедру бухгалтерського обліку, аналізу і оподаткування ЧДТУ очолює докторка економічних наук, професорка *Гавриленко Валентина Олександрівна*. У 2018 році вона захистила докторську дисертацію на тему «Методологія і організація обліково-аналітичного забезпечення антикризового управління підприємством» в Одеському національному економічному університеті.

Доктор економічних наук, професор Яценко Олександр Володимирович (1974 р. н., син професора Яценка В. М.) очолює *кафедру економіки підприємства, обліку і аудиту Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького з 2018 р.* У 2015 р. Олександр Володимирович захистив докторську дисертацію на тему: «Формування потенціалу сталого розвитку і конкурентоспроможності сільських регіонів на інноваційних засадах» у Миколаївському національному аграрному університеті.

На цій же кафедрі працює *доктор економічних наук, професор* Мельниченко Олександр Віталійович (1984 р. н.). Він

народився у місті Бровари Київської області. У 2016 р. в ЖДТУ він захистив докторську дисертацію на тему «Організація і методологія аналізу і аудиту електронних грошей в банках».

Докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри обліку і оподаткування Уманського національного університету садівництва Кучеренко Тамара Євгенівна (1954 р. н.) захистила докторську дисертацію на тему «Фінансова звітність у системі управління сільськогосподарським виробництвом» в ННЦ «Інститут аграрної економіки» у 2011 р. Тема її наукових досліджень «Фінансова звітність в системі управління сільськогосподарським виробництвом». Автор понад 200 наукових публікацій, серед яких навчальний посібник «Звітність підприємств».

Чернігівська облікова наукова школа представлена докторами економічних наук, професорами Гоголь Т. А., Рядська В. В., Шкарлетом С. М., Ленем В. С.

Шкарлет Сергій Миколайович (19.10.1972 р. н.), доктор економічних наук, професор, ректор Чернігівського національного технологічного університету (2010-2020 рр.), заступник міністра і тимчасово виконуючий обов'язки міністра (червень – грудень 2020 р.) та міністр освіти і науки України (з 17 грудня 2020 р.). У 2008 р. захистив докторську дисертацію на тему «Формування економічної безпеки підприємств засобами активізації їх інноваційного розвитку». Працював доцентом кафедри економетрії обліку і аудиту у Чернігівському державному технологічному університеті (2001-2003 рр.).

Професор кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Чернігівського національного технологічного університету Гоголь Тетяна Анатоліївна у 2015 році захистила докторську дисертацію на тему «Обліково-аналітичне забезпечення в управлінні діяльністю підприємств малого бізнесу України».

Професор кафедри цієї ж кафедри Рядська Валентина Володимирівна також у 2015 р. захистила докторську дисертацію на тему «Аудит розвитку підприємницької діяльності в Україні».

4.4. Облікові наукові школи Заходу України (волинська, закарпатська, івано-франківська, рівненська, чернівецька).

Волинську облікову наукову школу очолює докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри обліку і аудиту Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки Ірина Борисівна Садовська (1961 р. н.). Ірина Борисівна у 2018 р. захистила докторську дисертацію на тему «Розвиток теорії, методології і практики управлінського обліку: інституціонально-інжинірингові аспекти».

До складу представників Волинської облікової наукової школи входять також професори та доценти Гадзевич О. І., Жураковська І. В., Кулинич М. Б., Мельник К. П., Сардачук І. І., Сафарова А. Т., Глущкевич Н. В., Шворак А. М., Шматковська Т. О. та інші, що Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Луцький національний технічний університет.

Закарпатську облікову наукову школу представляють доктори економічних наук, професори Даньків Й. Я., Реслер М. В., Сусіденко В. Т., Підлипна Р. П. та інші.

Цю облікову наукову школу очолює завідувач кафедри обліку та оподаткування Ужгородського національного університету, професор Даньків Йосип Якимович (1946 р. н.). Він народився у селі Берлин Львівської області. З 1994 р. і донині – завідувач кафедри обліку і аудиту ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Автор понад 170 наукових і навчально-методичних праць, у тому числі 5 монографій, підручник для студентів вищих навчальних закладів «Бухгалтерський облік (загальна теорія)» (2007 р.), 9 навчальних посібників, зокрема: «Бухгалтерський облік в галузях економіки: навч. посіб. (2003 р., 2005 р., 2007р.)»; «Стандартизація обліку і аудиту» (2004 р., 2006 р.); «Фінансовий облік: первинне спостереження і облікова реєстрація» (2005р.); «Історія бухгалтерського обліку» (2005 р., 2010р.).

Завідувачка кафедри обліку і оподаткування та маркетингу Мукачівського державного університету, докторка економічних наук, професорка Реслер Марина Василівна у 2015 р. в ТНЕУ захистила докторську дисертацію на тему «Обліково-аналітичне забезпечення операційної компоненти фінансового менеджменту». Наукова робота на кафедрі обліку і оподаткування та маркетингу присвячена сучасним тенденціям обліково-аналітичного процесу в управлінні підприємницькою діяльністю; економічному розвитку регіону на основі активізації підприємницької діяльності.

Завідувач кафедри обліку та оподаткування Ужгородського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету (УТЕІ КНТЕУ), доктор економічних наук, професор Сусіденко Валентин Трохимович. Він, водночас, є і директором цього інституту. Тема його докторської дисертації «Управління і аналіз кредитної діяльності комерційних банків» (1999 р.). Опублікував майже 450 наукових праць, в тому числі: 23 монографію, 18 навчальних посібників.

Докторка економічних наук, декан факультету обліку, фінансів та торговельного підприємництва УТЕІ КНТЕУ, професорка цієї ж кафедри Підлипна Радміла Петрівна у 2018 р. захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук на тему «Розвиток системи соціального страхування за умов становлення соціально орієнтованої ринкової економіки України». Має понад 80 праць, серед: 2 навчальних посібники, 8 монографій, 60 статей у наукових фахових виданнях.

Івано-франківська облікова наукова школа представлена докторами економічних наук, професорами Пилипів Н. І., Баланюком І. Ф., Ляхович Г. І., Кафкою С. М., Орловою В. К., Луцькою Н. І., Василюк М. М.

Докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри обліку і аудиту (2009-2011 рр.); завідувачка кафедри теоретичної та прикладної економіки (з 2011 р.) Прикарпатського національного університету ім. В.

Стефаніка Надія Іванівна Пилипів (1959 р. н.). У 2009 р. захистила докторську дисертацію на тему «Методологія та організація обліку затрат виробничо-комерційної діяльності підприємств нафтової і газової промисловості» в КНЕУ. Основні її праці: «Забезпечення державної політики і регулювання діяльності підприємств нафтогазової промисловості України» (2003 р.), «Облік і контроль затрат на газотранспортних підприємствах» (2007 р.), «Концептуальні підходи до побудови інформаційних систем бухгалтерського обліку на газотранспортних підприємствах» (2010 р.), «Методичні аспекти облікового забезпечення процесу експлуатації основних засобів будівельних підприємств» (2014 р.), «Облік та аудит використання бюджетних коштів в органах судової влади» (2017 р.).

Доктор економічних наук, професор Баланюк Іван Федорович (1954 р. н.) в 2001 р. захистив докторську дисертацію на тему «Розвиток аграрних відносин у регіоні: теорія, методологія, організація». У 2003 р. отримав вчене звання професора кафедри обліку і аудиту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаніка. З того ж року завідувач цієї ж кафедри.

У 2018 р. докторську дисертацію на тему «Розвиток організації бухгалтерського обліку на засадах аутсортингу» в ЖДТУ захистила директорка Івано-Франківського навчально-наукового інституту ТНЕУ, професорка Ляхович Галина Іванівна.

В тому ж році докторську дисертацію на тему «Методологія та організація обліку необоротних матеріальних активів» в ТНЕУ захистила завідувачка кафедри обліку та оподаткування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (ІФНТУНГ), доцентка Кафка Софія Михайлівна.

На кафедрі обліку та оподаткування ІФНТУНГ протягом багатьох років працює відома в Україні професор, аудиторка-практик Орлова Валентина Кузьмінічна (1940 р. н.). Раніше вона майже 20 років очолювала кафедру обліку і аудиту ІФНТУНГ, директор аудиторської фірми «Орві-аудит».

Основна сфера наукових інтересів пов'язана з проблемами бухгалтерського обліку, оподаткування і статистики. З цих проблем опублікувала понад 100 наукових праць.

Професорка кафедри обліку і аудиту Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького Луцька Наталія Іванівна захистила докторську дисертацію на тему «Економічний аналіз формування та реалізації проектів державно-приватного партнерства» у 2019 р. в ЖДТУ.

Рівненська облікова наукова школа представлена докторами економічних наук, професорами: Левицькою С. О., Зубілевич С. Я., Антонюк О. Р., Осадчою О. О., Юхименко-Назарук І. А., кандидатами економічних наук, доцентами: Позняковською Н. М., Павелко О. В., Вовк В. М. та іншими.

Першою керівницею Рівненської облікової наукової школи є докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри обліку і аудиту Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне) Левицька Світлана Олексіївна (1960 р. н.). **У 2005 р.** захистила докторську дисертацію на тему «Облік, контроль та аналіз діяльності непідприємницьких організацій» в КНЕУ. Вона авторка понад 240 праць, у тому числі 3 монографій, 6 навчальних посібників та 2 підручників з бухгалтерського обліку та звітності: «Бухгалтерський облік в галузях», «Організація бухгалтерського обліку», «Звітність підприємств», «Облік і звітність в оподаткуванні».

Першим керівником **Чернівецької** облікової наукової школи був доктор економічних наук, професор Ластовецький Василь Омелянович (1928-2009 рр.). В 1988 р. захистив докторську дисертацію на тему «Методологія та організація обліку затрат за факторами виробництва і центрами відповідальності на підприємствах легкої промисловості». Від 1992 – професор кафедри обліку, контролю і аналізу господарської діяльності Чернівецького національного університету; у 2000-2009 рр. – завідувач кафедри обліку і аудиту Економіко-правничому ін-ту (м. Чернівці). Основні

його праці: «Облік за факторами виробництва і центрами відповідальності» (1988 р.), «Виробничо-комерційний облік і внутрішньогосподарська (управлінська) звітність за центрами витрат і відповідальності» (2003 р.), «Бухгалтерський облік виробництва і калькулювання собівартості продукції» (2005 р.).

Докторка економічних наук, професорка, завідувачка кафедри обліку, аналізу, і аудиту Чернівецького національного університету Ковальчук Тетяна Миколаївна (1955 р. н.). Вона народилась у селі Мирогоща Рівненської області. У 2004 р. захистила докторську дисертацію на тему «Оперативний економічний аналіз: теорія, методологія, організація» в ННЦ «Інститут аграрної економіки» (м. Київ). Тематика наукових її досліджень: Проблеми розвитку теорії та методології економічного аналізу. Основні її праці: «Теорія аналізу господарської діяльності» (1999 р.), «Оперативний економічний аналіз в управлінні агропромисловим виробництвом» (2001 р.), «Облік і аудит: вступ до спеціальності» (2006 р.), «Теорія економічного аналізу» (2007 р., 2011 р.); «Стратегічний аналіз» (2009 р., 2015 р.); «Фінансовий аналіз у системі управління реальними інвестиціями» (2011 р.), «Теорія аудиту» (2011 р.), «Облік в зарубіжних країнах» (2014 р.); «Облік в зарубіжних країнах» (2014 р.).

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Бутинець Ф. Ф. Історія бухгалтерського обліку: в 2-х частинах. Ч. I: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів спец. 7.050106 «Облік і аудит». 2-е вид., доп., і перероб. Житомир: ПП «Рута», 2001. 512 с.
2. Бутинець Ф. Ф. Наукова школа: її ознаки та умови формування. *Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. 2011. № 4 (58). С. 8-15.*
3. Вчені світу – творці бухгалтерської науки. Українські вчені – творці національної бухгалтерської школи. Російські вчені – кращі представники наукової думки. Білоруські вчені – впливові обліковці, теоретики і практики. Вчені республік колишнього СРСР – творці облікової думки. *Бутинець Ф. Ф. Історія бухгалтерського обліку: в 2-х частинах. Ч. II: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів спец. 7.050106 «Облік і аудит». 2-е вид., доп., і перероб. Житомир: ПП «Рута», 2001. 512 с.*
4. Гуцаленко Л. В., Подоляничук О. А., Здирко Н. Г. та ін. Історико-теоретичні аспекти розвитку обліку, контролю і аналізу в Україні та світі: колект. моногр. Вінниця: ПП «ТД «Едельвейс і К»», 2015. 266 с.
5. Дерій В. Актуальні аспекти розвитку наукових досліджень з бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в Україні. *Трансформаційні перетворення обліково-аналітичного забезпечення управління в умовах євроінтеграційних процесів: зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ / М-во освіти і науки України, М-во фінансів України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» [та ін.]; [редкол.: М. І. Бондар (голова) та ін.]. К.: КНЕУ, 2016. С. 39-41.*
<http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/20263>
6. Дерій В. А., Римар Г. А. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2012. 127 с. URL:
<http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/607>

7. Євдокимов В. В., Легенчук С. Ф., Гринцишен Д. О. Розвиток бухгалтерського обліку в умовах глобалізації: ісламська модель: моногр. Житомир: ЖДТУ, 2012. 420 с.
8. Лучко М. Р., Остап'юк М. Я. Історія обліку: світ та Україна, погляд крізь роки. Тернопіль: Зорепад, 1998. 151 с.
9. Маздоров В. А. История развития бухгалтерського учета в СССР (1917-1972). М.: Финансы, 1972. 318 с.
10. Радянська наукова школа бухгалтерського обліку. *Бутинець Ф. Ф. Історія бухгалтерського обліку: в 2-х частинах. Ч. I [Текст]: [навч. посіб. для студентів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит»]. Житомир: ПП «Рута», 1999. 928 с. С. 286-319.*
11. Радянська наукова школа бухгалтерського обліку. *Бутинець Ф. Ф. Історія бухгалтерського обліку: в 2-х частинах. Ч. I: [Текст]: [навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит». 2-е вид., доп., і перероб.]. Житомир: ПП «Рута», 2001. С. 145-152.*
12. Розвиток світового аудиторського руху. *Бутинець Ф. Ф. Історія бухгалтерського обліку: в 2-х частинах. Ч. I: навч. посіб. для студентів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит»]. Житомир: ПП «Рута», 1999. С. 800-827.*
13. Світові національні бухгалтерські школи. *Бутинець Ф. Ф. Історія бухгалтерського обліку: в 2-х частинах. Ч. I: навч. посіб. для студентів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит». Житомир: ПП «Рута», 1999. С. 443-488.*
14. Світові національні бухгалтерські школи. *Бутинець Ф. Ф. Історія бухгалтерського обліку: в 2-х частинах. Ч. I: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит». 2-е вид., доп., і перероб. Житомир: ПП «Рута», 2001. С. 354-376.*
15. Соколов Я. В. История развития бухгалтерського учета. М.: Финансы и статистика, 1985. 367 с.

16. Українська бухгалтерська школа. *Бутинець Ф. Ф. Історія бухгалтерського обліку: в 2-х частинах. Ч. I: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит». 2-е вид., доп., і перероб. Житомир: ПП «Рута», 2001. С. 369-375.*

17. Формування та розвиток національної школи економічного аналізу. *Олійник О. В. Розвиток економічного аналізу в умовах інституційних змін: моногр. Житомир: ЖДТУ, 2008. С. 129-151.*

Додаткова література

18. Академік Литвин Юрій Якович: вчений, педагог, організатор облікової науки в Україні; упоряд. В. А. Дерій. Тернопіль: Астон, 1998. 198 с.

19. Виговська Н. Г. Господарський контроль в Україні: теорія, методологія, організація: моногр. Житомир: ЖДТУ, 2008. 532 с.

20. Дерій В. А. Наукові дослідження та навчальний процес фахівців з бухгалтерського обліку й аналізу в сільському господарстві (1970–1980-ті роки, Україна). *Всеукр. наук.-практ. конф. «Розвиток інтегрованої звітності підприємств», м. Київ, 10-11 жовтня 2019 р. К.: НУБіП, 2019. С. 43-46.*
<http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/35753>

21. Дерій В. А. Проблеми бухгалтерського обліку й економічного аналізу в системі управління: перші захисти дисертацій українськими докторами наук, мотивація до змін. *Концептуальні основи розвитку системи бухгалтерського і управлінського обліку та звітності: моногр.; за наук. ред. д. е. н., проф. З.-М. В. Задорожного. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. С. 5-11.* URL:
<http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/37988>

22. Дерій В. А. Роль П. П. Німчинова, І. В. Малишева та Ю. Я. Литвина в розвитку облікової науки у сільському господарстві. *Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. «Облік, контроль та аналіз на підприємствах АПК: стан та перспективи розвитку», 3-4 жовтня 2013 р. Вінниця: Видавець «Ред.-вид. відділ ВНАУ», 2013. Ч. 3. С. 26-30.*

23. Дерій В. Український аудит та аудиторська діяльність: наука і практика у контексті сталого розвитку. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2018. № 7-8. С. 33-40. URL: <http://dspace.wuni.edu.ua/handle/316497/37298>

24. Дерій В. А. Українські облікові наукові школи ім. Вадима Гетьмана та ТНЕУ: три покоління науковців. *Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. 22 травня 2020 р. Т. 1. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. С. 18-20.*

25. Легенчук С. Ф. Багатоваріантність в бухгалтерському обліку: історико-теоретичні аспекти: моногр. ЖИТОМИР: ЖДТУ, 2017. 204 с.

26. Масюк М. Т. Бутко Степан Данилович. *Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [веб-сайт] / гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2004. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=38293 (дата звернення: 11.02.2021).*

27. Панасюк В. М., Крупка Я. Д., Хорунжак Н. М. та ін. Історія становлення лідера [про становлення і розвиток факультету обліку і аудиту ТНЕУ] [Текст]: [моногр.]. / за заг. ред. В. М. Панасюк. – Тернопіль-Нововолинськ : Формат, 2016. 212 с. Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/8407>

28. Пачоли Л. Трактат о счетах и записях / под. ред. Я. В. Соколова. М.: Финансы и статистика, 1982. 286 с.

29. Савчук В. К. Фундатор української аналітичної школи [про Лешенка Гаврила Тимофійовича]. *Матеріали наук.-практ. студентської конф., присвяченої 110-річчю з дня народження д-ра екон. наук, професора Лешенка Г. Т. (26.07.1904-26.05.1992). К.: НУБіП України, 2014. С. 5-10.*

30. Сопко Василь Васильович: біобібліогр. покажч. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана»; [уклад.: Т. О. Коноваленко, І. Бойко, Р. О. Вайтешонок, Н. О. Туртова; авт. вступ. ст. В. І. Єфіменко; наук. ред. Т. В. Куриленко] [Текст].

К.: КНЕУ, 2012. 87, [1] с.: іл. – (Серія «Портрети вчених Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана»).

31. Тернопільський національний економічний університет: професіоналізм, престиж, поступ; наукове видання. Львів: Українська академія друкарства, 2016. 496 с.

Додаток А
Глосарій
з дисципліни «Облікові наукові школи»

Англо-американська облікова наукова школа. Розквіт англо-американської школи почався у 1920-1940 роках, в період між двома війнами. Англія і весь англomовний світ розвивались на засадах позитивізму, на відміну від Франції та Німеччини: англійська бухгалтерська школа не вважала рахунковедення наукою. Як відомо, позитивізм – це такий напрямок філософії, який заперечує будь-який філософський, а звідси і методологічний підхід науки. Основною рисою позитивізму є феноменалізм (зведення завдань науки до опису явищ). Тому такі відомі англійські бухгалтери-позитивісти як Д. С. Мілль (1806-1873 рр.), Г. Спенсер (1820-1903 рр.) у своїх працях не винаходили, а описували, непропонували, а викладали. Теорія бухгалтерського обліку була фактично технікою, а не наукою, та її неможливо було порівняти з європейськими дослідженнями. Англо-американська школа бухгалтерський облік розглядала як інструмент управління людьми і через людей – підприємством. Представниками школи були: Р. Антоні, Ч. Гаррісон, Г. Емерсон, Ч. Кларк, А. Ч. Літглтон, Д. О. Мей, В. Е. Патон, Г. Свіней, Д. А. Хіггінс, Ч. Е. Шпруг, Сандерс, Мор, Гілман, Греді, Хатфілд та ін. Нині в англomовній обліковій думці виокремлюють дві альтернативні школи: інституалістську та персоналістичну.

Білоруська облікова наукова школа. Білоруська облікова наукова школа, як і українська, почала розвиватись після завершення другої світової війни. Початком її роботи можна вважати 1947 рік, коли завідувачем кафедри бухгалтерського обліку та економічного аналізу (1947-1972 рр.) Білоруського держаного інституту народного та першим керівником білоруської облікової наукової школи став кандидат економічних наук, доцент (згодом доктор економічних наук, професор) Микола Владиславович

Дембінський (1899-1988 рр.). Він родом з села Репки Чернігівської губернії (Україна). У 1971 р. Дембінський М. В. захистив докторську дисертацію за сукупністю наукових та науково-методичних праць бухгалтерського обліку й економічного аналізу. За його безпосереднього наукового керівництва або консультування захищено 24 кандидатських і 4 докторських дисертації. Білоруська облікова наукова школа, загалом, представлена докторами економічних наук, професорами І. А. Басмановим, І. М. Бєлим, І. А. Белобжецьким, Г. І. Грінманом, М. В. Дембінським, С. Х. Ізраїлевичем, В. С. Ківачуком, П. О. Костюком, Л. І. Кравченком, О. К. Марченком, О. П. Міхалкевичем, С. Г. Овсянніковим, Д. О. Панковим, П. Я. Папковською, Н. О. Русак, Г. В. Савицькою, М. О. Снітко, В. І. Стражевим, І. Є. Тішковим.

Бухгалтерський облік як наука. Понад 500 років тому (10 листопада 1494 р.) надруковано працю видатного італійського математика і монаха Луки Пачолі (1445-1515 рр.) «Трактат про рахунки та записи», що входила до книги «Сума арифметики, геометрії, вчення про пропорції і відношення» і присвячувалась основам ведення подвійної бухгалтерії. Це була перша друкована праця з якої починається літочислення бухгалтерського обліку як науки.

Венеціанська школа бухгалтерському обліку була напрямком в італійській обліковій науці, що функціонував у кінці ХІХ – на початку ХХ століття під керівництвом Фабіо Бести. Його послідовниками були В. Альфієрі, К. Гіділью й інші. Представники венеціанської школи критикували логісмографію, розробили теорію створення фонду і висунули ідею складання кошторису.

Дніпровська облікова наукова школа. Дніпровська облікова наукова школа представлена докторами економічних наук, професорами Атамасом

П. Й., Брадулом О. М., Будько О. В., Вакульчик О. М., Гушком С. В., Приходьком І. П., Усатенко О. В., Фесенко В. В., Шайканом А. В. та іншими. Провідними серед вишів Дніпра та області є облікові наукові школи ДВНЗ «Криворізький національний університет», Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро), Дніпровського державного технічного університету, Університету імені Альфреда Нобеля, Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара, Дніпровський державний аграрно-економічний університет. Дніпровську облікову наукову школу очолює доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування ДВНЗ «Криворізький національний університет» Брадул Олександр Михайлович. У 2009 р. він захистив докторську дисертацію на тему «Теорія та методологія бухгалтерського обліку і аналізу діяльності корпорацій».

Ефективність роботи облікової наукової школи. Оцінку ефективності роботи облікової наукової школи можна проводити за такими ключовими показниками: 1) чисельність членів облікової наукової школи, в тому числі нових за звітний рік; 2) кількість та обсяг наукових публікацій у виданнях, що входять до переліку провідних міжнародних наукометричних баз «Scopus» та «Web of science», а також в розрахунку на одного члена облікової наукової школи; 3) кількість та обсяг наукових публікацій у виданнях, що входять до переліку інших міжнародних наукометричних баз, а також в розрахунку на одного члена облікової наукової школи; 4) кількість та обсяг наукових публікацій у виданнях, що входять до переліку наукових видань України категорій «А» і «Б», а також в розрахунку на одного члена облікової наукової школи; 5) кількість та обсяг наукових публікацій у інших національних та зарубіжних виданнях, а також в розрахунку на одного члена облікової наукової школи; 6) кількість та обсяг тез доповідей на конференціях, а також в розрахунку на одного члена облікової наукової школи; 7) кількість доповідей і виступів на конференціях, а також в

розрахунку на одного члена облікової наукової школи; 8) кількість захищених дисертацій членами облікової наукової школи; 9) участь членів облікової наукової школи в офіційному опонуванні дисертацій і т. д. Крім того, доцільно щорічно за такими ж показниками визначати ефективність роботи кожного члена облікової наукової школи та складати їх рейтинги із застосуванням відповідної бальної шкали.

Житомирська облікова наукова школа. Облікові наукові школи функціонують нині у Державному університеті «Житомирська політехніка», ЖНАЕУ та інших вищих навчальних закладах. Житомирська облікова наукова школа створена у 1970 р. доцентом (згодом професором, доктором економічних наук) Францом Францовичем Бутинцем. Він керував цією школою до 2014 р. У 1986 р. Франц Францович захистив докторську дисертацію на тему «Проблеми господарського контролю і ревізії в сільському господарстві: питання методології, теорії та практики». Нині Житомирську облікову наукову школу очолює ректор Державного університету «Житомирська політехніка», доктор економічних наук, професор Євдокимов Віктор Валерійович. У 2011 р. Віктор Валерійович захистив докторську дисертацію на тему «Концепція інтегрованої системи бухгалтерського обліку: теорія, методологія, організація». До складу членів цієї наукової облікової школи тепер входять доктори економічних наук, професори Бутинець Т. А., Виговська Н. Г., Грицишен Д. О., Євдокимов В. В., Жиглей І. В., Замула І. В., Лаговська О. А., Легенчук С. Ф., Малюга Н. М., Мороз Ю. Ю., Олійник О. В., Петрук О. М., Чижевська Л. В., Свірко С. В. та інші.

Інституалістська облікова наукова школа. Інституалісти трактували рахунки капіталу як власність підприємства, вільну від боргів, а центральним рахунком, який виявляв фінансовий результат підприємства, оголосили рахунок Прибутків та збитків. Оцінку інституалісти проводили за

собівартістю; амортизацію зараховували до резерву, стверджуючи, що амортизація повинна формуватись за рахунок норм, і ці норми повинні бути достатніми для відтворення активів. Представниками інституалістської школи в англomовній обліковій думці були Літлтон А., Мей Д. О., Пікслей Ф., Робінсон Л., Уайлдмен Д. Керівником інституалістської школи бухгалтерського обліку став Д. Мей.

Історичні етапи розвитку облікових наукових шкіл. Можна умовно виокремити чотири етапи розвитку облікових наукових шкіл: 1) створення передумов для заснування облікових наукових шкіл (з кінця XV ст. – до кінця XIX ст.); 2) заснування перших національних облікових наукових шкіл у провідних країнах Європи, світу (з кінця XIX ст. – до середини XX ст.); 3) становлення і розвиток національних облікових наукових шкіл у всіх країнах світу (з середини – до кінця XX ст.); 4) посилення інтеграції між національними обліковими науковими школами щодо глобальних викликів і ризиків (з кінця XX ст. – донині).

Італійська облікова наукова школа. У XIX – на початку XX століття в європейській обліковій думці сформувався новий напрямок – італійська школа, де переважали юридичні аспекти в бухгалтерському обліку, хоча деякі автори надавали перевагу економічному напрямку. Італійська класична школа бухгалтерського обліку вирізнялась від інших облікових шкіл своєю різноманітністю. До неї входили ломбардська, тосканська і венеціанська школи, де виникли такі вчення, як логісмографія Дж. Чербоні, теорія фонду Ф. Бести, статмографія Е. Пізані.

Київська облікова наукова школа. Облікові наукові школи функціонують нині у КНЕУ ім. В. Гетьмана, КНТЕУ, НАСОА, ННЦ «Інститут аграрної економіки», НУБіП та інших вищих навчальних і науково-дослідних закладах. Однією з перших в Україні обліковою науковою

школою була облікова наукова школа, заснована на базі кафедри бухгалтерського обліку ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (КНЕУ). Кафедра бухгалтерського обліку створена у 1946 році під керівництвом Німчинова П. П. (1906-1983 рр.), яку він очолював 28 років. Відомими представниками київської облікової наукової школи є Німчинов П. П., Малишев І. В., Чумаченко М. Г., Каракоз І. І., Лещенко Г. Т., Білуха М. Т., Самборський В. І., Кузьмінський А. М., Сопко Василь. В., Кірейцев Г. Г., Герасимович А. М., Саблук П. Т., Дем'яненко М. Я., Савчук В. К., Кужельний М. В., Линник В. Г., Гайдуцький П. І., Швець В. Г., Мних Є. В., Шевчук В. О., Кіндрацька Л. М., Жук В. М., Голов С. Ф., Камінська Т. Г., Петрик О. А., Кузьмінський Ю. М., Бондар М. І., Шигун М. М. та інші. У Києві працювало і працює понад 80 докторів економічних наук за науковою спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності).

Критерії визнання облікової наукової школи. Критерії визнання облікової наукової школи можна об'єднати у чотири блоки: 1) фундаментальний (наявність вченого-вчителя (лідера); присутність учнів; функціонування дослідницької установи (НДІ, ВНЗ); визначення наукового напрямку, який розвиває ця школа); 2) забезпечувальний (існування фахової інформації та постійне інформаційне поновлення; функціонування аспірантури і докторантури із безперервним контролем за ефективною їх роботою; наявність спеціалізованого періодичного видання, що регулярно висвітлює здобутки представників школи (визнане на рівні держави); здійснення систематичного видання монографій за результатами проведених досліджень); 3) розвиваючий (безпосередній контакт учителя та учнів, постійні обговорення актуальних проблем; організація і проведення конференцій; робота наукових семінарів; впровадження результатів досліджень у навчальний процес та практику; зв'язок наукової школи з професійними організаціями; міжнародні зв'язки, вивчення іноземних мов із

фаховим спрямуванням; популяризація знань у суспільстві); 4) організаційний (внутрішня самодисципліна і порядок; традиції; спадкоємність) [Бутинець Ф. Ф. Наукова школа: її ознаки та умови формування. Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. 2011. № 4 (58). С. 8-15].

Ломбардська школа бухгалтерському обліку – другий напрямок в італійській обліковій науці, що існував у ХІХ – на початку ХХ століття під керівництвом Франческо Вілла. Він довів необхідність поєднання юридичних та економічних цілей бухгалтерського обліку, систематизував облікові знання і концептуально осмислив основні бухгалтерські категорії.

Львівська облікова наукова школа. Основним напрямком Львівської облікової наукової школи є розробка проблем теорії, методології і практики економічного аналізу, удосконалення обліку та аудиту в Україні.

До Львівської облікової наукової школи входять вчені-економісти з Львівського національного університету ім. Івана Франка, Національного університету «Львівська політехніка», Львівського торгівельно-економічного університету, Національної академії друкарства, Львівського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університету банківської справи», Львівського інституту економіки і туризму тощо. У Львівській обліковій науковій школі працювали і працюють доктори економічних наук, професори Бачинський В. І., Височан О. С., Воронко Р. М., Гарасим П. М., Загородній А. Г., Корягін М. В., Куцик П. О., Ковалюк О. М., Любенко А. М., Озеран В. О., Павлюк І. М., Петришин Л. П., Пилипенко Л. М., Редченко К. І., Рудницький В. С., Скаско О. І., Струк Н. С., Усач Б. Ф., Швець В. Є. Першим керівником Львівської облікової наукової школи був завідувач кафедри обліку і аудиту Львівського національного університету ім. І. Франка (1993-2004 рр.), доктор економічних наук, професор Мних Євген Володимирович (1948-2014 рр.). У 1991 р. він захистив докторську дисертацію на тему «Методика і

організація комплексного економічного аналізу ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів». Нині цю облікову наукову школу очолює доктор економічних наук, професор Рудницький Василь Степанович, завідувач кафедри аудиту Львівської комерційної академії (2001-2013 рр.); завідувач кафедри обліку і оподаткування (з 2013 р.) Львівського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університету банківської справи». У 1999 р. захистив докторську дисертацію на тему «Аудит у системі контролю: методологічні та організаційні аспекти (на прикладі підприємств споживчої кооперації України)». Це була перша докторська дисертація з аудиту в Україні.

Напрямки роботи облікової наукової школи. Напрямами роботи облікової наукової школи можуть бути такі: науково-дослідницька; науково-організаційна; науково-інформаційна; науково-видавнича. Напрямки формування облікової наукової школи. Основними напрямками формування облікової наукової школи є такі: 1) створення ядра облікової наукової школи, куди увійде майбутній керівник цієї школи та 2-3 провідних її фахівців; 2) розробка плану заходів з формування облікової наукової школи із зазначенням назви заходу, термінів виконання, виконавців та помітки про виконання; 3) написання Концепції розвитку облікової наукової школи, Положення про неї та Статут облікової наукової школи; 4) проведення організаційного засідання облікової наукової школи і обрати її керівника та заступників. Водночас, зібрати письмові заяви на вступ до облікової наукової школи від професорсько-викладацького складу, фахівців-практиків, докторантів, аспірантів, студентів; 5) визначення напрямки роботи облікової наукової школи і відповідальних за них осіб; 6) налагодження планування роботи облікової наукової школи та передбачити терміни і форми контролю, звітності тощо.

Німецька облікова наукова школа – напрямок в європейській бухгалтерській науці другої половини ХІХ – початку ХХ ст., – дещо відставала від передових італійської та французької шкіл. Для неї було характерне чітке розмежування обліку на два самостійних цикли: торгіву та виробничу бухгалтерію. В середині ХХ ст. утворився новий напрям бухгалтерського обліку – нова німецька школа. Її видатними представниками були Ф. Гюглі, Е. Шмаленбах, І.Ф. Шер, Г. Нікліш, А. Кальмес, Г. Хольцер, В. Ле-Кутр тощо.

Облікова наукова школа – це об'єднання науковців кількох поколінь з метою здійснення досліджень за однією із наукових спеціальностей під керівництвом відомого в Україні та за кордоном доктора наук, професора (в окремих випадках кандидата наук, професора або доцента). Облікова наукова школа може бути створена на базі однієї або декількох кафедр (відділів) певного вищого навчального чи науково-дослідного закладу. Обліковою науковою школою можна називати також і облікову наукову школу міста, де таких закладів може бути два-три та більше.

Одеська облікова наукова школа. Одеську облікову наукову школу започаткував практик і теоретик бухгалтерського обліку й аналізу, доктор економічних наук, професор Віталій Федорович Палій (1927-2013 рр.). У 1975 р. захистив докторську дисертацію на тему «Розвиток обліку та економічного аналізу в сучасних умовах управління підприємствами». На початку 1970-х років Віталій Федорович переїхав до Москви. Одеська облікова наукова школа представлена докторами економічних наук, професорами Біденком Д. С., Валуєвим Б. І., Гейєр Є. С., Деречиним В. В., Крамаровським Л. М., Кузіною Р. В., Лохановою Н. О., Максимовою В. Ф., Слободяник Ю. Б. Вони є представниками ОНЕУ та ОНАУ. Нині одеську облікову наукову школу очолює завідувач кафедри бухгалтерського обліку та аудиту Одеського національного економічного університету, доктор

економічних наук, професор Наталія Олексіївна Лоханова. У 2013 р. вона захистила докторську дисертацію на тему «Облік у системі управління економічною стійкістю підприємств: інституційний підхід».

Персоналістична школа бухгалтерського обліку. Персоналісти трактували рахунки Капіталу як кредиторську заборгованість підприємства власнику. Оцінку персоналісти розраховували як переоцінку за реальними (поточними) цінами; амортизацію вважали регулятором, який не має самостійного змісту. Формувати амортизацію, на думку прибічників персоналістичної школи, слід не за рахунок її норми, а за рахунок переоцінки в поточних цінах основних засобів. Тут основні засоби повинні втрачати частину вартості за рахунок фізичного та морального зносу. Персоналістичну школу бухгалтерського обліку в англomовній обліковій думці очолював В. Е. Патон.

Російська облікова наукова школа. Облікова думка Росії другої половини ХІХ ст. – початку ХХ ст. була позначена впливом ідей та методів німецької школи в силу того, що в Росії працювала значна кількість бухгалтерів-німців. У першій половині ХІХ ст. формується російська бухгалтерська школа. Її засновником вважається Карл Арнольд, німець за походженням, який вніс багато і нововведень до системи обліку. Зокрема, він запропонував синтетичний рахунок товарів; методику резервування та обліку коштів на погашення збитків; форму записів господарських операцій (дебет рахунку, сума, кредит рахунку, опис операції, сума); відкриття рахунків через рахунок Капіталу та інші нововведення. Всередині російської школи співіснували дві альтернативні течії, які сформувались в кінці ХІХ ст. в двох культурних центрах Росії – Москві та Санкт-Петербурзі. Основними представниками московської школи вважаються М. С. Лунський, Г. Бахчисарайцев, Ф. І. Бельмер. Для цієї школи характерним було визначення рахунків як елементів балансу та уявлення про те, що система рахунків

задана балансом. Представники Санкт-Петербурзької школи (А. М. Вольф, Є. Є. Сіверс, М. А. Блатов та ін.) не дотримувались цих поглядів, вони бачили в такому підході небезпеку відомостей обліку до набору чисто формальних процедур, перетворення бухгалтера на регістратора-рахівника. Передусім вони були проти фетишизації ролі балансу.

Тернопільська облікова наукова школа. Тернопільська облікова наукова школа з'явилась на початку 1980-тих років після захисту докторської дисертації завідувачем кафедри бухгалтерського обліку Тернопільського фінансово-економічного інституту Іваном Олексійовичем Белебехою (1930-2015 рр.) на тему «Проблеми обліку затрат на виробництво і калькуляції собівартості продукції в сільському господарстві (на матеріалах Української РСР)» (1979 р.). Він родом з села Синиха Харківської області. Іван Олексійович був першим керівником тернопільської облікової наукової школи і першим доктором економічних наук у Тернополі за обліковою спеціальністю. До складу тернопільської наукової школи з обліку, аналізу та аудиту входили і входять професори, доктори економічних наук Литвин Б. М., Шкарабан С. І., Фаріон І. Д., Гуцайлюк З. В., Задорожний З.-М. В., Пушкар М. С., Крупка Я. Д., Хомин П. Я., Олійник В. М., Мех Я. В., Журавель Г. П., Білоус О. С., Федорович Р. В., Лучко М. Р., Дерій В. А., Микитюк П. П., Бруханський Р. Ф., Хорунжак Н. М., Рожелюк В. М., Семанюк В. З., Муравський В. В.; майже 60 доцентів, кандидатів економічних наук; понад 15 докторантів, аспірантів, здобувачів і молодих викладачів. Нині тернопільську наукову школу з обліку, аналізу та аудиту очолює проректор з наукової роботи Тернопільського національного економічного університету, доктор економічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України Зеновій-Михайло Васильович Задорожний. У 2007 р. Зеновій-Михайло Васильович захистив докторську дисертацію захистив на тему «Внутрішньогосподарський облік у будівництві: методологія та організація».

Тосканська школа бухгалтерському обліку – третій важливий напрямок в італійській обліковій науці XIX – на початку XX століття. Його започаткував Франческо Марчі, який спричинився до розвитку юридичних аспектів теорії бухгалтерському обліку. Керівником Венеціанська школа бухгалтерському обліку протягом багатьох років був Дж. Чербоні, який став творцем логісмографії.

Українська облікова наукова школа. Українська облікова наукова школа почала активно формуватись у післявоєнний період з 1946 року. Засновником української наукової школи бухгалтерського обліку був професор, доктор економічних наук П. П. Німчинов. В радянський період київська (українська) облікова наукова школа інтенсивно розвивалась і у 1980-ті роки за науковим потенціалом увійшла у трійку лідерів після московської та ленінградської облікової наукової школи. Провідні вищі економічні навчальні і науково-дослідні заклади, факультети України сформували свої облікові наукові школи, зокрема у Києві (КНЕУ ім. В. Гетьмана, КНТЕУ, НАСОА, ННЦ «Інститут аграрної економіки», НУБіП); в Тернополі (ТНЕУ); Житомирі (Державний університет «Житомирська політехніка»); в Харкові (ХДУХТ, ХНЕУ, ХНАУ; ХННІ УБС); у Львові (ЛТЕУ, НУ «Львівська політехніка», ЛНУ ім. І. Франка); в Одесі (ОНЕУ, ОНАУ); у Дніпрі (КЕІ КНЕУ, НТУ «Дніпровська політехніка», Університет митної справи та фінансів).

Французька облікова наукова школа. Цей напрямок в європейській бухгалтерській думці XIX ст. пов'язаний з іменами Ж. Курсель-Сенеля, Л. Сея, А. Гільбо і Е. Леоте. Для французької класичної школи бухгалтерського обліку було характерним превалювання економічних аспектів в бухгалтерському обліку. Е.П. Леоте і А. Гільбо створили, по суті, чисто економічний напрямок у французькій, а потім і в світовій бухгалтерській науці. Суворо відрізняючи науку про облік від бухгалтерської практики,

представники французької класичної школи бухгалтерського обліку вважали, що теорія рахунковедення повинна бути незалежною від поділу облікових функцій. Цим вони вперше проголосили незалежність облікових ідей від вузьких практичних завдань.

Функції облікової наукової школи. Основними функціями облікової наукової школи є такі: 1) творчо-синергетична – ця функція передбачає, що в добровільному і творчому середовищі науковці злагоженіше працюють і досягають вищих результатів, ніж окремо від облікової наукової школи; 2) науково-дослідницька – ця функція означає, що облікова наукова школа повинна активно підтримувати і розвивати науково-дослідницьку роботу свого керівника та членів цієї школи; 3) науково-інформаційна – ця функція передбачає, що облікова наукова школа має сприяти системному нагромадженню, достатньому забезпеченню і раціональному використанню міжнародних та національних нормативно-правових актів, науково-дослідницької й іншої важливої інформації; 4) науково-видавнича – ця функція означає, що облікова наукова школа повинна займатись видавничою діяльністю монографій, наукового фахового журналу, збірника або збірників, матеріалів чи збірників статей, тез доповідей конференцій, круглих столів тощо; 5) виховна – ця функція передбачає, що облікова наукова школа формує і дотримується певних усталених звичаїв та традицій поведінки і виховує молоде покоління науковців у цьому напрямку; 6) комунікативна – ця функція означає, що облікова наукова школа розвиває і підтримує дружні зв'язки з іншими українськими та зарубіжними обліковими науковими школами щодо стажування науково-педагогічних кадрів, обміну новітньою інформацією і досвідом науково-дослідницької роботи, проведення спільних науково-практичних конференцій та інших наукових заходів.

Характерні ознаки наукової школи. Існують такі характерні ознаки наукової школи: 1) наукову школу очолює, переважно, доктор наук,

професор, якого вважають безперечним лідером даної наукової спеціальності в регіоні, державі; 2) в науковій школі є, як мінімум, один доктор наук, професор та десять і більше кандидатів наук, доцентів, в основному, учнів професора; 3) науковій школі має власні наукові монографії, наукове фахове видання (затверджене МОН України), підручники, навчальні посібники з грифом відповідного вишу України тощо; 4) у науковій школи є своя емблема, певні традиції та ритуали, яким як мінімум 10 років.

Харківська облікова наукова школа. Харківську облікової наукової школи започаткував Микола Федорович фон Дітмар. Він був ініціатором створення Харківського комерційного інституту. Микола Федорович випускав та фінансував провінційний журнал «Рахівництво та господарство» (1912-1914 рр.), орган Харківського відділення російського технічного товариства. Його справу у формуванні Харківської облікової наукової школи продовжили професори С. Д. Бутко та О. Ф. Галкін. Харківська облікова наукова школа представлена такими вченими-обліковцями як Азаренков Г. Ф., Артюх О. В., Бочуля Т. В., Бутко С. Д., Василішин С. І., Галкін О. Ф., Грінько А. П., Давидюк Т. В., фон Дітмар М. Ф., Єршова Н. Ю., Крутова А. С., Маренич Т. Г., Огійчук М. Ф., Пилипенко А. А., Тарасова Т. О., Харламова О. В., Янчев А. В., Янчева Л. М. Вони були або є вченими-обліковцями Харківського національного аграрного університету (ХНАУ) ім. В. В. Докучаєва, Харківського національний економічний університет (ХНЕУ) імені Семена Кузнеця, Харківського державного університету харчування та торгівлі (ХДУХТ), Харківського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університету банківської справи».

Нині цю облікову наукову школу очолює Огійчук Микола Федосійович, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва, кандидат економічних наук, професор.

Українські доктори економічних наук, професори, що захистились або працюють (працювали) в галузі бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту

КИЇВСЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Бабіч В. В. – КНЕУ (професор)
2. Бардаш С. В. (1969) – КНТЕУ (2011)
3. Бенько М. М. (1955) – КНТЕУ (2012)
4. Бобошко Б. М. (1924 – 2000) – НУБП (провідний науковець)
5. Білуха М. Т. (17.01.1923 – 2015) – КНТЕУ (1973)
6. Бондар М. І. (27.06.1971) – КНЕУ (2008)
7. Бондар В. П. (1958) – НАСОА (2009)
8. Бородкін О. С. (14.03.1930 – 2002) – НАСОА (1981)
9. Брадул О. М. – КНТЕУ (2010)
10. Гайдуцький П. І. (06.08.1950) – СПУ (1990)
11. Галенко О. М. – КНЕУ (2009)
12. Галкін О. Ф. – ХНАУ (1968)
13. Герасимович А. М. (08.12.1936) – КНЕУ (1993)
14. Герасимович І. А. (11.07.1967) – КНЕУ (2019)
15. Голов С. Ф. (29.04.1955) – МІМ (2009)
16. Гордополов В. Ю. – КНТЕУ (2019)
17. Горелкін В. Г. (11.02.1918 – ....) – КНТЕУ (1975)
18. Гура Н. О. (02.01.1959) – КНУ ім. Т. Шевченка (2009)
19. Гуцаленко Л. В. (14.06.1965) – НУБП (2011)
20. Гнилицька Л. В. – КНЕУ (2013)
21. Дем'яненко М. Я. (06.07.1935 – 2020) – ННЦ “ІАЕ” (1991)
22. Джога Р. Т. – КНЕУ (професор)
23. Диба В. М. – КНЕУ (2017)
24. Дмитренко І. М. – УБС (2012)

25. Добровський В. М. (1939) – КНЕУ (професор)
26. Дорош Н. І. (30.08.1954) – КНУ ім. Т. Шевченка (2004)
27. Дрозд І. К. – КНУ ім. Т. Шевченка (2006)
28. Єфіменко В. І. (14.01.1942) – КНЕУ (професор)
29. Жук В. М. (13.05.1962) – ННЦ “ІАЕ” (2010)
30. Засадний Б. А. (11.02.1978) – КНУ ім. Т. Шевченка (2021)
31. Зоріна О. А. – НАСООА (2013)
32. Івахненко С. В. – НУКМА (2011)
33. Калабухова С. В. – КНЕУ (2020)
34. Калюга Є. В. (1957) – НУБП (2002)
35. Каменська Т. О. – НАСООА (2011)
36. Камінська Т. Г. (05.11.1977) – НУБП (2014)
37. Канцуров О. О. – ННЦ “ІАЕ” (2015)
38. Кіндрацька Л. М. (1953) – КНЕУ (2003)
39. Кірейцев Г. Г. (22.02.1932 – 27.01.2014) – НУБП (2002)
40. Корінько М. Д. – ДАСООА (2008)
41. Король С. Я. – КНТЕУ (2017)
42. Костирко Р. О. – НАСООА (2011)
43. Костюченко В. М. (1965) – МІМ (2008)
44. Коцупатрий М. М. (14.11.1950) – КНЕУ (професор)
45. Краєвський В. М. (1976) – УДФСУ (м. Ірпінь, 2017)
46. Криштопа І. І. – КНЕУ (2017)
47. Кропивко М. Ф. – ННЦ “ІАЕ” (2001)
48. Кузнєцова С. А. (1977) – УБС (2009)
49. Кузьмінський Ю. А. (1970) – КНЕУ (2002)
50. Купалова Г. І. – КНУ ім. Т. Шевченка ()
51. Кучеренко Т. Є. – ННЦ “ІАЕ” (2009)
52. Лісецький А. С. (1940) – ННЦ “ІАЕ” (1991)
53. Левочко-Теловата М. Т. (01.01.1959) – НАСООА (2010)
54. Линник В. Г. (19.07.1941 – 2006) – КНЕУ (1991)

55. Лубенченко О. Е. – НАСОА (2019)
56. Малишев І. В. (1908 – 1979) – НУБіП (1974)
57. Малишкін О. І. (1954) – КНЕУ (2014)
58. Метелиця В. М. – ННЦ “ІАЕ” (2016)
59. Мних Є. В. (28.04.1948-2014) – КНТЕУ (1991)
60. Мошковська О. А. – КНТЕУ (2017)
61. Назарова К. О. – КНТЕУ (2016)
62. Нападівська Л. В. (1954) – КНТЕУ (2002)
63. Німчинов П. П. (1906 – 1983) – КНЕУ (1966)
64. Озеран А. В. – КНЕУ (2016)
65. Олійник Я. В. – КНЕУ (2016)
66. Осадчий Ю. І. (14.03.1928) – КНТЕУ (1989)
67. Осм’ятченко В. О. (1978) – КНЕУ (2011)
68. Остап’юк Н. А. – КНЕУ (2012)
69. Пантелєєв В. П. – ДАСОА (2009)
70. Парасій-Вергуненко І. М. (1958) – КНЕУ (2009)
71. Парасій М. Г. (1918 – 1980) – НУБП (провідний науковець)
72. Пархоменко В. М. (18.10.1950) – НАСОА (2011)
73. Петрик О. А. (1964) – КНЕУ (2004)
74. Пилипенко І. І. – НАСОА (1992)
75. Пилипенко О. І. – НАСОА (2011)
76. Примостка Л. О. – КНЕУ (2001)
77. Проданчук М. А. (21.12.1970) – ННЦ “ІАЕ” (2015)
78. Редько О. Ю. (20.12.1950) – ДАСОА (2009)
79. Рогаченко С. М. - НУБП (зав. кафедри)
80. Саблук П. Т. (22.06.1941) – ННЦ “ІАЕ” (1991)
81. Савченко В. Я. (1936) – КНЕУ (зав. кафедри)
82. Савчук В. К. (06.09.1940) – НУБП (1996)
83. Самборський В. І. () – КНЕУ (1980)
84. Свідерський Є. І. – КНЕУ (професор)

85. Скрипник М. І. – КНУТД (2012)
86. Сопко В. В. (04.11.1928 – 31.08.2017) – КНЕУ (1981)
87. Сопко Валерія Вас. (1958) – ЛННІ УБС (2009)
88. Столяренко О. М. – НАСОА (2014)
89. Сук Л. К. (30.08.1937) – НУБП (1991)
90. Сук П. Л. – НУБП (2009)
91. Фоміна О. В. – КНТЕУ (2017)
92. Чумаченко М. Г. (01.05.1925 –) – КНЕУ (1970)
93. Шатковська Л. С. (1936) – НУБП (професор)
94. Швець В. Г. (19.04.1947) – КНУ ім. Т. Шевченка (1993)
95. Шевчук В. О. (19.04.1955) – НАСОА (2000)
96. Шерстюк О. Л. – ННЦ “ІАЕ” (2018)
97. Шигун М. М. (1980) – КНЕУ (2010)
98. Шпак В. А. (1955) – НАСОА (2012)

ВІННИЦЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Гевчук А. В. – ВФЕІ (2021)
2. Здирко Н. Г. – ВНАУ (2020)
3. Плахтій Т. Ф. (1981) – ВНАУ (2019)
4. Правдюк Н. Л. (01.12.1961) – ВНАУ (2006)
5. Овсюк Н. В. – ВТЕІ КНТЕУ (2017)
6. Ясишена В. В. – ВЕІ ЗУНУ (2020)

ВОЛИНСЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Садовська І. Б. – СЄНУ ім. Лесі Українки (2019)

ДНІПРОВСЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Будько О. В. – ДДТУ (2019)
2. Брадул О. М. – КЕІ КНЕУ (2009)
3. Гушко С. В. – КЕІ КНЕУ (2012)

4. Ізмайлов Я. О. – КЕІ КНЕУ (2019)
5. Усатенко О. В. – НТУ «Дніпровська політехніка» (2019)
6. Фесенко В. В. – Університет митної справи та фінансів (2019)
7. Шайкан А. В. – КЕІ КНЕУ (2009)

ДОНЕЦЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Петренко С. М. – Дон НУЕТ (2010)
2. Сухарєва Л. О. – Дон НУЕТ (професор)
3. Чацкіс Ю. Д. – Дон НУЕТ (професор)
4. Шпіг О. А. – Дон НУЕТ (1982)

ЖИТОМИРСЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Бутинець Т. А. – ЖДТУ (2012)
2. Бутинець Ф. Ф. (04.11.1938) – ЖДТУ (1986)
3. Виговська Н. Г. – ЖДТУ (2010)
4. Грицишен Д. О. – ЖДТУ (2016)
5. Давидюк Т. В. – ЖДТУ (2011)
6. Євдокимов В. В. – ЖДТУ (2011)
7. Жиглей І. В. – ЖДТУ (2011)
8. Замула І. В. – ЖДТУ (2010)
9. Лаговська О. А. – ЖДТУ (2012)
10. Легенчук С. Ф. (26.10.1981) – ЖДТУ (2011)
11. Малюга Н. М. (11.08.1975) – ЖДТУ (2006)
12. Мельниченко О. В. – ЖДТУ (2017)
13. Мороз Ю. Ю. – ЖНАЕУ (2012)
14. Орлов І. В. – ЖДТУ (2011)
15. Остапчук Т. П. – ЖДТУ (2019)
16. Петренко Н. І. – ЖДТУ (2013)
17. Петрук О. М. (1968) – ЖДТУ (2005)
18. Романчук К. В. – ЖДТУ (2013)

19. Саух І. В. – ЖДУ ім. Ів. Франка (2017)
20. Свірко С. В. – ЖДТУ (2006)
21. Цаль-Цалко Ю. С. – ЖНАЕУ (2005)
22. Чижевська Л. В. (25.06.1974) – ЖДТУ (2007)

ЗАКАРПАТСЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Даньків Й. Я. (04.02.1946) – УжНУ (професор)
2. Підлипна Р. П. (1979) – УТЕІ КНТЕУ (2018)
3. Реслер М. В. (.01.1971) – Мук. ДУ (2015)
4. Сусіденко В. Т. – УТЕІ КНТЕУ (1999)

ЗАПОРІЗЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Проскуріна Н. М. (12.04.1964)– ЗНУ(2012)
2. Сокіл О. Г. – ТДАТУ (2019)
3. Трачова Д. М. – ТДАТУ (2019)
4. Череп А. В. (23.10.1960) – ЗНУ (2008)
5. Шмиголь Н. М. (1973) – ЗНУ (2012)

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Василюк М. М. – Прикарп. НУ (2020)
2. Кафка С. М. – ІФНТУНГ (2019)
3. Луцька Н. І. – Університет Короля Данила (2019)
4. Ляхович Г. І. – ІННІ ТНЕУ (2018)
5. Павлюк І. М. (02.01.1927) – Івано-Франківський інститут менеджменту та економіки (професор)
6. Пилипів Н. І. (31.01.1959) – Прикарп. НУ (2009)

КРОПИВНИЦЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Давидов Г. М. (1942 – 2018) – ЦУНТУ (2007)
2. Письменна М. С. – Льотна академія НАУ (2018)

3. Шалімова Н. С. – ЦУНТУ (2013)

КРИМСЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Сурніна К.С. – Таврійський НУ ім. В.І.Вернадського (2012)
2. Кантаєва О.В. – Севастоп. ун-т (2011)
3. Сметанко О. В. – Крим. ЕУ (2016)
4. Рашковський І. Ф. (.... – ....) – Крим. НАУ (професор)

ЛУГАНСЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Житня І. П. (17.09.1938) – СУНУ (1985)
2. Житний П. Є. (1969 – 2019) – СУНУ (2009)

ЛЬВІВСЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Височан О. С. – НУ «Львівська політехніка» (2015)
2. Воронко Р. М. – ЛТЕУ (2017)
3. Корягін М. В. (24.10.1974) – ЛТЕУ (2013)
4. Куцик П. О. (24.05.1966) – ЛТЕУ (2020)
5. Любенко А. М. – ЛННІ УБС (2016)
6. Пилипенко Л. М. – НУ «Львівська політехніка» (2016)
7. Редченко К. І. – ЛТЕУ (2011)
8. Рудницький В. С. (09.03.1956) – ЛБІ УБС НБУ (1999)
9. Скаско О. І. – НУ «Львівська політехніка» (2015)
10. Струк Н. С. – Львівський НУ ім. Івана Франка (2019)
11. Усач Б. Ф. (1933 – 2015) – ЛБІ УБС (1993)
12. Яремко І. Й. (04.01.1954) – НУ «Львівська політехніка» (2015)

МИКОЛАЇВСЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Дубініна М. В. – МНАУ (2013)
2. Норд Г. Л. – ННІ післядипломної освіти Чорноморського НУ ім.

Петра Могили (2019)

ОДЕСЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Артюх О. В. – ОНЕУ (2019)
2. Валуєв Б. І. (30.11.1930 – 2016) – ОНЕУ (1978)
3. Гейер Є. С. – ОНЕУ (2015)
4. Кузіна Р. В. – ОНЕУ (2017)
5. Крамаровський Л. М. (05.12.1921) – ОНЕУ (1989)
6. Лоханова Н. О. – ОНЕУ (2013)
7. Максимова В. Ф. (20.07.1951) – ОНЕУ (2007)
8. Слободяник Ю. Б. – ОНЕУ (2014)

ПОЛТАВСЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Плаксієнко В. Я. (05.03.1954) – ПДАА (1997)
2. Кулик В. А. – ПУСКУ (2017)
3. Атрощенко І. В. (11.11.1922 –) – ПДАА (провідний науковець)
4. Верига Ю. А. (27.02.1941) – ПУСКУ (професор)
5. Карпенко О. В. (1957) – ПУСКУ (професор)
6. Фесенко Д. М. (15.07.1926 –) – ПДАА (професор)

РІВНЕНСЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Антонюк О. Р. – НУВГП (2019)
2. Левицька С. О. (05.12.1960) – НУВГП (2005)
3. Кривицька О. Р. – НУ «Острозька академія» (2019)
4. Осадча О. О. – НУВГП (2017)
5. Павелко О. В. (25.05.1982) – НУВГП (2020)
6. Юхименко-Назарук І. А. – РДГУ (2017)

СУМСЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Гордієнко М. І. – СНАУ (професор)
2. Макаренко І. О. – СДУ (2017)
3. Михайлов М. Г. – СНАУ (професор)
4. Назаренко І. М. – СНАУ (професор)
5. Савченко Т. Г. – СДУ (2013)

ТЕРНОПІЛЬСЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Білоус О. С. (1949) – ТНТУ (професор)
2. Бруханський Р. Ф. (02.05.1974) – ЗУНУ (2015)
3. Гуцайлюк З. В. (29.12.1949 – 02.04.2021) – ЗУНУ (1992)
4. Дерій В. А. (26.06.1959) – ЗУНУ (2012)
5. Журавель Г. П. (17.07.1949) – ЗУНУ (професор)
6. Задорожний З.-М. В. (25.10.1959) – ЗУНУ (2007)
7. Крисоватий А. І. (23.12.1965) – ЗУНУ (2006)
8. Крупка Я. Д. (05.02.1950) – ЗУНУ (2002)
9. Литвин Б. М. (04.08.1939 – 2009) – ЗУНУ (1986)
10. Литвин Ю. Я. (12.09.1929 – 09.01.2000) – ЗУНУ (1974)
11. Лучко М. Р. (16.11.1964) – ЗУНУ (2008)
12. Мех Я. В. (07.04.1950) – ЗУНУ (професор)
13. Микитюк П. П. (24.10.1964) – ЗУНУ (2011)
14. Муравський В. В. (10.07.1986) – ЗУНУ (2019)
15. Олійник В. М. (14.01.1948 – 28.04.2010) – ЗУНУ (1992)
16. Остап'юк М. Я. (1947 – 2019) – ЗУНУ (професор)
17. Панасюк В. М. (14.07.1969) – ЗУНУ (2019)
18. Пушкар М. С. (21.11.1940) – ЗУНУ (2000)
19. Рожелюк В. М. (10.02.1971) – ЗУНУ (2016)
20. Семанюк В. З. (05.06.1978) – ЗУНУ (2019)
21. Фаріон І. Д. (30.06.1947 – 13.11.2012) – ЗУНУ (1992)
22. Федорович Р. В. (01.01.1947 – 2021) – ТНТУ (професор)

23. Хомин П. Я. (26.04.1944) – ТНТУ (2004)
24. Хорунжак Н. М. (1965) – ЗУНУ (2014)
25. Шкарабан С. І. (06.03.1940 – 04.01.2019) – ЗУНУ (1987)

ХАРКІВСЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Азаренков Г. Ф. – ХНЕУ ім. С. Кузнеця (професор)
2. Белебега І. О. (10.11.1930 – 23.01.2015) – ХНТУСГ ім. П. Василенка (1980)
3. Бочуля Т. В. – ХДУХТ (2017)
4. Бутко С. Д. – ХНАУ (03 (15).08.1894 – 13.11. 1967; професор, 1961)
5. Василішин С. І. (16.07.1990) – ХНАУ (2020)
6. Галкін О. Ф. (23.09.1923 – 23.02.1986) – ХНАУ
7. Грінько А. П. – ХДУХТ (2016)
8. Давидюк Т. В. – ХННІ УБС (2011)
9. Дітмар М. Ф. – (10.05.1865 – 18.07.1919) – ХНЕУ ім. С. Кузнеця
10. Єршова Н. Ю. – ХПІ (2019)
11. Крутова А. С. – ХДУХТ (2011)
12. Маренич Т. Г. – ХНТУСГ ім. П. Василенка (2005)
13. Мельниченко О. В. – ХННІ УБС (2016)
14. Нестеренко О. О. – ХДУХТ (2018)
15. Огійчук М. Ф. (01.01.1937) – ХНАУ (професор)
16. Пилипенко А. А. – ХНЕУ (2009)
17. Семенець А. О. – ХДУХТ (2019)
18. Тарасова Т. О. – ХДУХТ (2017)
19. Харламова О. В. – ХДУХТ (2016)
20. Янчев А. В. – ХДУХТ (2016)
21. Янчева Л. М. – ХДУХТ (професор)

ХЕРСОНСЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Осадча Т. С. – Херсон. ДУ (2017)

2. Труш В. Є. (1941 – ....) – Херсон. НТУ (професор)

ХМЕЛЬНИЦЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Войнаренко М. П. (1950 – 2020) – Хмельн. НУ (1995)
2. Кругляк Б. С. – ПДТУ (1982)

ЧЕРКАСЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Гавриленко В. О. – ЧНУ ім. Б. Хмельницького (2019)
2. Кучеренко Т. Є. – Уманськ. НУ садівництва (2011)

ЧЕРНІВЕЦЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Ковальчук Т. М. (1954) – ЧНУ (2004)
2. Ластовецький В. О. (1928 –) – ЧНУ (1988)

ЧЕРНІГІВСЬКА НАУКОВА ШКОЛА:

1. Гоголь Т. А. – ЧДТУ (2015)
2. Рядська В. В. – ЧДТУ (2015)
3. Шкарлет С. М. (19.10.1972) – ЧДТУ (2008)

Про автора.

Дерій Василь Антонович, професор, доктор економічних наук, професор кафедри обліку і оподаткування Західноукраїнського національного університету, академік Академії економічних наук України.

Народився 26 червня 1959 року в селі Хом'яківка (нині входить до смт. Нагірянка) Чортківського району Тернопільської області. Батько – Антон Михайлович (1934-2020 рр.) працював водієм вантажного автомобіля, а мама – Марія Володимирівна (1936-2019 рр.) – завідувачкою бібліотеки села Хом'яківка.

В 1974 році з похвальною грамотою закінчив Нагірянську восьмирічну школу і розпочав навчання у Копичинському технікумі бухгалтерського обліку, який закінчив з відзнакою у 1977 році за спеціальністю «Бухгалтерський облік у сільському господарстві».

Завершив навчання на економічному факультеті Української сільськогосподарської академії з відзнакою (1981 р.), в аспірантурі при Київському інституті народного господарства (нині ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» 1990 р.), в докторантурі при Тернопільському національному економічному університеті (2012 р.).

В 1990 р. захистив кандидатську на тему: «Облік і аналіз виробництва та реалізації продукції скотарства» за спеціальністю 08.00.12 «Бухгалтерський облік, контроль і аналіз господарської діяльності» (науковий кривник к. е. н, доцент (нині д. е. н., професор) Анатолій Михайлович Герасимович), а в 2012 р. – докторську дисертацію на тему: «Теоретико-методологічні засади обліку і контролю витрат та доходів підприємств» за спеціальністю 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» (науковий консультант – проректор з наукової роботи ЗУНУ, д. е. н., професор Зеновій-Михайло Васильович Задорожний).

Працював за фахом на посадах головного бухгалтера колгоспу «Золота нива» Тернопільської області (1982 р.), провідного спеціаліста групи з

організації обліку і звітності Тернопільського обласного агропромислового комітету (1986-1987 рр.), головного бухгалтера декількох приватних малих підприємств (1990-ті роки, за сумісництвом з викладацькою роботою).

В Західноукраїнському національному університеті з 1982 р. (крім 1986-1989 рр.). Пройшов шлях від асистента до завідувача кафедри, професора кафедри обліку і оподаткування.

Автор понад 300 наукових і навчально-методичних праць, в тому числі 7 монографій, 10 підручників і навчальних посібників, 8 курсів лекцій та брошур тощо.

Протягом 37 років науково-педагогічної роботи розробив, удосконалив і втілював у навчальний процес понад 45 навчальних дисциплін з економіки, обліку, аудиту та аналізу («Політична економія», «Економічна теорія», «Основи ринкової економіки», «Основи підприємницької діяльності», «Теорія бухгалтерського обліку», «Бухгалтерський облік», «Бухгалтерський облік в управлінні підприємством», «Фінансовий облік», «Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку», «Облік і звітність за міжнародними стандартами», «Калькуляція собівартості продукції», «Облік в підприємницьких структурах АПК», «Облік в промисловості», «Документування операцій в будівництві», «Облік в галузях економіки», «Облік зовнішньоекономічної діяльності», «Облік в зарубіжних країнах», «Організація обліку», «Обліково-аналітичне та правове забезпечення економічної безпеки підприємства», «Облік, оподаткування і правове регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності», «Контроль і ревізія», «Аудит», «Методика і організація аудиту», «Державний фінансовий контроль», «Теорія статистики», «Статистика галузей економіки», «Економічний аналіз», «Оперативний аналіз і контроль», «Аналіз діяльності підприємств туризму», «Соціальна відповідальність», «Методологія наукових досліджень і викладання облікових дисциплін», «Методика і організація наукових досліджень» і т. д.).

Нині викладає такі навчальні дисципліни: «Облікові наукові школи», «Організація обліку та податкове планування».

Підготував до захисту 5 кандидатів економічних: Шевчук О. А., Яковець Т. А., Мужевич Н. В., Кондрич В. І., Кручак Л. В. Керує науково-дослідною роботою аспірантів з проблем обліку, контролю та аналізу. 25 разів виступав у ролі офіційного опонента із захисту кандидатських і докторських дисертацій за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). Був науковим керівником і виконавцем майже 20 науково-дослідних тем, головним редактором наукового збірника праць ТНЕУ «Економічний аналіз» (2014-2017 рр.), членом редколегії міжнародного наукового журналу «Інтернаука». Серія «Економічні науки» (2015-2018 рр.).

Заступник головного редактора наукового фахового журналу ЗУНУ «Вісник економіки» (колишнього «Вісник Тернопільського національного економічного університету») з 2015 р. і донині. Журнал входить до наукових фахових видань категорії «Б».

На літературній ниві з 1974 р. (поет, літературознавець, перекладач). Перший вірш «Степанові Будному» опублікував 13 жовтня 1977 р. в тернопільській обласній молодіжній газеті «Ровесник».

Член обласного літературного об'єднання при Тернопільській обласній організації Національної спілки письменників України з 1985 р.

Автор збірки віршів для дітей «Мій Букварику, Букводарику» (1996 р.), поетичної збірки «Пора каштанового цвіту» (2001 р.), пісенних збірників «Мамині турботи» (1997 р. та 2003 р., спільно з кримським українським композитором В. І. Лазаренком), кількох десятків літературно-критичних статей.

На його слова написано майже 50 пісень, окремі з яких виконуються професійними та аматорськими творчими колективами («Наш головний бухгалтер», «Фінанси – не гроші», «Рости українська дитино!», «Мамині турботи», «Ми – українські моряки» тощо).

Лауреат Всеукраїнської літературно-мистецької премії ім. Іванни Блажкевич (2001 р.), призер обласних літературно-мистецьких конкурсів «Голос серця» (1998, 2001, 2007 рр.), другого обласного конкурсу пам'яті поета і вченого-економіста Володимира Вихруща (2002 р.), всеукраїнського професійного конкурсу бухгалтерів «Міс і містер Баланс-2002».

Нагороджений медалями: «За збереження національних традицій» Всеукраїнського громадського об'єднання «Країна» (2016 р.) та «За професійні заслуги II ступеня» Федерації аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України (2019 р.), «За служіння мистецтву» Всеукраїнського об'єднання «Країна» (2021 р.).

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Тема 1. Суть, класифікація та загальна характеристика розвитку облікових шкіл.....	5
1.1. Суть і характеристика терміну «облікова наукова школа».....	5
1.2. Функції та ознаки облікової наукової школи.....	7
1.3. Напрямки формування і оцінка ефективності роботи облікової наукової школи.....	10
1.4. Виникнення та історичні етапи розвитку облікових наукових шкіл.....	12
Тема 2. Західноєвропейські й інші світові облікові наукові школи.....	15
2.1. Італійські облікові наукові школи..	15
2.2. Французькі облікові наукові школи.	19
2.3. Німецькі облікові наукові школи.	22
2.4. Англо-американські облікові наукові школи.	25
2.5. Російські облікові наукові школи.	30
2.6. Білоруські облікові наукові школи.	37
2.7. Інші облікові наукові школи СНД і Прибалтики.	41
2.8. Інші облікові наукові школи світу.	44
Тема 3. Провідні українські облікові наукові школи.....	45
3.1. Облікові наукові школи КНЕУ, КНТЕУ, НАСОА, ННЦ «Інститут аграрної економіки», НУБіП, м. Києва та Київської області.....	45
3.2. Облікові наукові школи ТНЕУ, м. Тернополя.	52
3.3. Облікові наукові школи ЖДТУ, м. Житомира.	57
3.4. Облікові наукові школи ХДУХТ, ХНЕУ, м. Харкова та Харківської області.....	60

3.5. Облікові наукові школи ЛТЕУ, НУ «Львівська політехніка», ЛНУ ім. І. Франка, м. Львова.....	62
3.6. Облікові наукові школи ОНЕУ, Одеси.....	65
3.7. Облікові наукові школи Дніпра, Дніпропетровської області...	67
Тема 4. Інші українські облікові наукові школи.....	69
4.1. Облікові наукові школи Сходу України (донецька, луганська, сумська).....	69
4.2. Облікові наукові школи Півдня України (кримська, кропивницька (кіровоградська), запорізька, миколаївська, херсонська).....	72
4.3. Облікові наукові школи Центру і Півночі України (вінницька, полтавська, хмельницька, черкаська, чернігівська).....	76
4.4. Облікові наукові школи Заходу України (волинська, закарпатська, івано-франківська, рівненська, чернівецька).....	83
Перелік рекомендованої літератури.....	88
Додаток А. Глосарій з дисципліни «Облікові наукові школи».....	93
Додаток Б. Українські доктори економічних наук, професори, що захистились або працюють (працювали) в галузі бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту.....	107
Про автора.....	118